

Opći standardi postignuća za kraj
općeg srednjeg obrazovanja i srednjeg stručnog obrazovanja i odgoja
u dijelu općeobrazovnih predmeta

za predmet

BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Opći standardi postignuća za kraj općeg srednjeg obrazovanja i srednjeg stručnog obrazovanja i odgoja u dijelu općeobrazovnih predmeta
BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Izdavač

Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i odgoja

Za izdavača

Dr. Branislav Randelović

Urednik:

Danijela Đukić, Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i odgoja

Autori:

Prof. dr. Sead Šemsović, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu

Mrs. Adisa Džemić, Gimnazija u Tutinu

Lektura i korektura: Mrs. Adnan Bjelak, Državni univerzitet u Novom Pazaru

Dizajn:

Miroslav Jovanović

Materijal dostupan na URL adresi:

www.ceo.edu.rs

Tiraž: 6 primjeraka

ISBN 978-86-80742-36-6

SADRŽAJ

1. Opći standardi postignuća	3
1.1. Opće i međupredmetne kompetencije za kraj srednjeg obrazovanja	6
2. O obrazovnim standardima za predmet Bosanski jezik i književnost	16
3. Literatura	75

1. OPĆI STANDARDI POSTIGNUĆA

O pojmu obrazovnih standarda

U našem obrazovnom sistemu je, prema odredbama Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (2009), predviđeno definiranje nekoliko grupa standarda, među kojima su i standardi postignuća učenika, odnosno polaznika. Pošto su već u primjeni opći standardi postignuća za kraj prvog i drugog ciklusa osnovnog obrazovanja i kraj prvog i trećeg ciklusa osnovnog obrazovanja odraslih, usvajanjem standarda koji se odnose na srednje obrazovanje zaokružen je proces standardizacije znanja, vještina i kompetencija koje učenici trebaju razviti u douniverzitetskom obrazovanju.

Proces izrade standarda

Standarde su razvijale posebne radne grupe. Članovi radnih grupa su odabrani tako da uključuju nastavnike, univerzitske profesore za određene predmete, pedagoge, psihologe i profesionalce iz Zavoda za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i odgoja i Zavoda za unapređivanje obrazovanja i odgoja. Prilikom izrade standarda radne grupe i Zavod su imali podršku stručnjaka iz Projekta „Podrška osiguranju kvaliteta sistema završnih ispita na nacionalnom nivou u osnovnom i srednjem obrazovanju“.

Standardi za opće srednje obrazovanje zasnovani su na kompetencijama koje učenicima trebaju omogućiti da uspješno odgovore na različite životne izazove u raznim životnim situacijama (obrazovnim, društvenim, kulturnim, interpersonalnim, praktičnim, itd). Da bi bili kompetentni odgovoriti uspješno na takve izazove, učenici trebaju steći i koristiti različite vidove znanja, vještina i stavova, tj. trebaju razviti ***kompetencije zasnovane na znanju***. Standardi stoga trebaju opisati šta učenici znaju i mogu da urade na različitim nivoima razvoja kompetencija, tj. prema standardima se mjeri nivo određene kompetencije koji je postignut na kraju srednjeg obrazovanja.

Tri standarda (nivoa postignuća) definirana su za svaku kompetenciju – osnovni, srednji i napredni. Svaki standard (nivo) definira znanje, vještine i stavove koje učenici trebaju posjedovati, kao i s kojim se izazovima mogu nositi kako bi ispunili taj standard (nivo). Tri standarda (nivoa) su kumulativna i ugrađena jedan u drugi tako da učenici na naprednom nivou ispunjavaju zahtjeve sva tri nivoa.

Osnovni nivo standarda definira nivo postignuća u određenim kompetencijama (znanje, vještine i stavovi) koje učenik treba posjedovati kako bi aktivno i produktivno učestvovao u različitim oblastima života (društvenom, privrednom, obrazovnom, porodičnom, ličnom, itd).

Srednji nivo standarda definira nivo postignuća u određenim kompetencijama (znanje, vještine i stavovi) koje učenik treba da posjeduje kako bi mogao uspješno da nastavi sa fakultetskim obrazovanjem u različitim oblastima.

Napredni nivo standarda definira nivo postignuća u određenim kompetencijama (znanje, vještine i stavovi) koje učenik treba da posjeduje kako bi mogao uspješno da nastavi sa fakultetskim obrazovanjem u oblasti za koju te kompetencije predstavljaju naročito važan uvjet.

Okvir 1. Ključni termini – struktura standarda

Standardi kompetencija opisno definiraju na koje posebne izazove postepene složenosti učenici mogu da odgovore na određenom nivou kompetencije (osnovne, srednje i napredne).

Opće i međupredmetne kompetencije predstavljaju narativni opis onih kompetencija koje se zasnivaju na integriranju različitih znanja i vještina koji se razvijaju u okviru različitih predmeta i na osnovu nastavnog programa.

Opća predmetna kompetencija predstavlja narativni opis šta učenici znaju i mogu da urade na osnovu obrazovanja koje stiču u okviru pojedinačnog predmeta. Opća predmetna kompetencija opisuje krajnju svrhu učenja datog predmeta.

Specifične predmetne kompetencije predstavljaju narativni opis specifičnih sposobnosti učenika koje mu omogućavaju da razvije opću predmetnu kompetenciju.

Standardi služe za procjenu postignuća učenika u razvoju određenih kompetencija. Standardi definiraju očekivanja u vezi sa postignućem učenika na različitim nivoima razvoja kompetencije. Standardi također služe kao kriteriji za procjenu. Definiraju se kao a) „iskazi standarda“ i b) „standardi kompetencija“ (vidjeti definicije dalje u tekstu).

Primjeri:

- Učenik koji ispunjava samo osnovni standard može da razumije informativni tekst o poznatoj temi.
- Učenik koji ispunjava napredni standard može kritički da procijeni različita rješenja nekog novog problema u nepoznatim okolnostima.

Iskazi standarda definiraju konkretna znanja, vještine ili stavove koje učenici treba da steknu u određenoj oblasti nastave (domenu), na određenom nivou standarda.

Primjeri:

- Učenik može da napiše osvrt na knjigu, pozorišnu predstavu, film i sl.
- Učenik zna da riješi dvije jednačine sa dvije nepoznate.

Ishodi definiraju očekivane rezultate učenja, oni su ono što se ostvaruje u toku nastavnog procesa. Ishodi se definiraju na osnovu općih i međupredmetnih kompetencija i standarda postignuća za svaku godinu učenja.

U procesu izrade standarda primijenjen je pristup u kome se smjenjuju ekspertska i empirijska validacija.

Odnos standarda i nastavnog programa/kurikuluma

U našem obrazovnom sistemu nastavni programi su još uvijek tradicionalno koncipirani tako da sadrže ciljeve, zadatke i popis nastavnih sadržaja. Proces izrade kurikuluma koji će sadržati ishode učenja svakog predmeta je u toku. Kada se tako definiran kurikulum bude počeo primjenjivati, prirodna veza između standarda i ishoda definiranih u kurikulumu bit će očigledna i nastavnici, planirajući nastavu orientiranu na ishode, neće imati mnogo dilema oko mesta standarda u procesu nastave. U periodu dok se to ne dogodi, pred nastavnicima je izazovan zadatak da oblikuju nastavu rukovodeći se očekivanim rezultatima učenja opisanim u standardima, ali pri tome ne zapostavljajući sadržaje planirane nastavnim programom.

Standardi su, naime, mjerni instrumenti čijom upotreborom je moguće utvrditi šta je i u kolikoj mjeri razvijeno i postignuto. Zbog toga je važno da nastavnik već prilikom planiranja rada uvažava standarde u kojima su opisana kritična znanja i vještine koji nude pojedine naučne oblasti, a neophodni su učenicima ne samo u formativnom smislu, nego i da bolje razumiju svijet oko sebe, svoje ponašanje, svoju ulogu i položaj u njemu.

Ono čime nastavnik u svom radu treba prvenstveno da se rukovodi jesu **općepredmetne i specifične predmetne kompetencije**, koje u stvari predstavljaju odgovor na pitanje: Zašto učeniku treba taj predmet? Šta će on od onoga što je učio u okviru tog predmeta biti u stanju da uradi u svom životu, izvan obrazovne situacije, ili tokom svog daljeg obrazovanja, i to uspješno? Podsjećanja radi, kompetencije počinju da se izgrađuju tokom nastavnog procesa, ali je najbitnije da one dođu do izražaja kada učenik izade iz nastavnog procesa. **Iskazi standarda postignuća** daju odgovor na pitanje: Do kog nivoa, osnovnog ili naprednog, učenik mora imati usvojena znanja, razvijene vještine i stavove da bi uspješno završio obrazovni proces u okviru formalnog obrazovanja? I na kraju, pošto svi učenici trebaju razviti opće i međupredmetne kompetencije, a svi nastavni predmeti trebaju tome doprinijeti, svaki nastavnik treba u svom predmetu prepoznati doprinos razvoju ovih kompetencija i u planiranju uvažiti tu činjenicu.

Mjerenju pomoću standarda podliježu i ishodi i kompetencije. Primjena standarda je jedan od načina da se o onome što je stvarno postignuto u obrazovnom procesu ne nagada, već da se to izmjeri. Mjerenje zasnovano na standardima pruža obilje povratnih informacija o kvalitetu i razvojnim potrebama obrazovnog sistema, a ta zajednička slika se, na svojstven i specifičan način, gradi radom i rezultatima svake škole, svakog nastavnika i svakog učenika.

1.1. OPĆE I MEĐUPREDMETNE KOMPETENCIJE ZA KRAJ SREDNJEG OBRAZOVANJA

Nastavni programi općeobrazovnih predmeta u Srbiji, i na osnovnoškolskom i na srednjoškolskom nivou, do sada su definirali obrazovne ciljeve za pojedinačne nastavne predmete, ali ne i na nivou kompetencija kao ishoda učenja koje se formiraju i podržavaju zajedničkim radom više pojedinačnih školskih disciplina. Dosadašnja praksa poznaje koordiniran i simultan rad dvije ili više disciplina pri obradi jedne teme (korelacija među predmetima). U ovom dokumentu definirane su nove oblasti, relevantne za lični, profesionalni i socijalni razvoj i funkcioniranje pojedinca, u kojima se kompetentnost stiče fleksibilnim i dinamičnim integriranjem i primjenom predmetnih znanja.

Odnos pojedinačnih predmeta i općih i međupredmetnih kompetencija

Orijentacija obrazovnog procesa ka općim i međupredmetnim kompetencijama ne znači uvođenje novih predmeta niti dodatnih časova tematski posvećenih određenoj kompetenciji, već uključivanje općih i međupredmetnih kompetencija u raznovrsne nastavne predmete. Ovo se postiže na nekoliko načina.

Prvo, predmetni ishodi se definiraju tako da se kroz njih uspostavi veza sa općim i međupredmetnim kompetencijama. Drugim riječima, predmetna znanja i umijeća koja počivaju na tim znanjima se, osim u striktno predmetnom, definiraju i u kontekstu općih i međupredmetnih kompetencija. Ostvarivanje ovako definiranih ishoda vodi i razvoju općih i međupredmetnih kompetencija. Tako postavljenim predmetnim ishodima, koji se utvrđuju za svaku godinu/razred u kome se predmet uči, ucrtava se i putanja razvoja općih i međupredmetnih kompetencija. Pri tome je važno i što se kroz ostvarivanje jednog predmetnog ishoda može doprinositi razvoju više općih i međupredmetnih kompetencija i što razvoj jedne od njih može da podrži više predmetnih ishoda.

Drugo, razvoju općih i međupredmetnih kompetencija doprinosi i razvoj predmetnih kompetencija, jer se predmetne kompetencije teško mogu potpuno odvojiti od općih. Kako god specifične, predmetne kompetencije ne mogu valjano da se obrazlože ako ničim ne doprinose da učenici uspešnije uče i žive.

Kako se razvijaju kompetencije?

Osnovna promjena koju donosi orientacija ka općim i međupredmetnim kompetencijama, i kompetencijama uopće, ogleda se u dinamičnjem i angažovanijem kombiniranju znanja, vještina i stavova relevantnih za različite realne kontekste koji zahtijevaju njihovu funkcionalnu primjenu. To se postiže saradnjom i koordinacijom aktivnosti više nastavnika, odnosno predmeta, i inoviranjem načina rada na času. Svaki čas je prilika da se radi i na međupredmetnim kompetencijama, a ambijent koji ih podržava podrazumijeva:

- stavljanje učenika u situacije koje traže istovremenu upotrebu predmetnih i međupredmetnih kompetencija. To se dešava uvijek kada od učenika očekujemo da neko znanje primjeni u situacijama koje nisu replike ili jednostavne modifikacije situacije u kojoj je znanje usvojeno, već nove, različite situacije;
- aktivnosti istraživanja i stvaranja novih produkata, projektno učenje;
- timski rad i podjelu uloga u okviru kompleksnih zadataka koji se jedino mogu realizirati kroz saradnju različitih uloga i više učesnika, tako da svaki učenik razvija ličnu odgovornost prema obavezama;
- tematsko planiranje nastave (a poželjno je više predmeta istovremeno), koje se oslanja na korišćenje resursa i prepoznavanje potreba lokalnog okruženja.

Nastava usmjerena na razvoj kompetencija iziskuje saradnju i zajednički rad nastavnika. Tematska i integrativna nastava, koja podrazumijeva različite vidove zajedničkog rada nastavnika, u kojoj se otvaraju pitanja i problemi, planiraju i izvode mali projekti i sl. predstavlja prirodno okruženje za razvoj svih ključnih kompetencija. U takvoj nastavi učenici uče kroz konkretne aktivnosti, umjesto da primaju i pamte informacije, bave se stvarnim, autentičnim pitanjima i problemima, izlaze iz okvira pojedinačnih predmeta, povezuju raznovrsna znanja i umijeća, a time ih istovremeno i unapređuju i čine relevantnim za buduće učenje i za snalaženje u stvarnim situacijama.

Koje kompetencije su ključne za obrazovanje mladih?

U suštini, rad na općim i međupredmetnim kompetencijama nije konkurentan radu na sadržajima i kompetencijama koje su neposredno vezane za određene predmete. Naprotiv, međupredmetne kompetencije predstavljaju korak više u razumijevanju gradiva i primjeni naučenog, a odgovornost za njihovo razvijanje snose svi nastavnici i školski predmeti. To znači da podržavanje općih i međupredmetnih kompetencija traži zajedničko planiranje na nivou školskih timova, primjenu interaktivnih i aktivnih oblika učenja, kao i veću autonomiju škole i nastavnika u realizaciji obrazovnih ishoda.

Osnovni kriterij za selekciju općih i međupredmetnih kompetencija jeste da one budu potencijalno relevantne i korisne za sve, kao i usaglašene sa etičkim, ekonomskim i kulturnim vrijednostima i konvencijama u društvu. Sa stanovišta pojedinca, opće i međupredmetne kompetencije omogućavaju integraciju u različite socijalne kontekste i mreže, uključujući i one koje sada ne poznajemo, uz izgradnju autonomije u prosuđivanju i donošenju odluka.

Imajući na umu ove okolnosti i kriterije, kao i karakteristike obrazovnog sistema u Srbiji i konteksta u kojem on funkcionira u ovom trenutku, izdvojeno je jedanaest općih i međupredmetnih kompetencija kao najrelevantnijih za adekvatnu pripremu učenika za aktivnu participaciju u društvu i za cjeloživotno učenje.

Kako pratiti i ocjenjivati kompetencije?

U ovom dokumentu opće i međupredmetne kompetencije definirane su kao obavezne, a očekivani ishodi za svaku od kompetencija određeni su samo na osnovnom, bazičnom nivou. Različiti oblici formativnog ocjenjivanja najprikladniji su način za praćenje individualnog napretka učenika i za usmjeravanje njihovog daljeg razvoja.

U ovom pitanju sadržano je još jedno, i to važnije pitanje: Zašto je potrebno da se postignuća u ovim kompetencijama, kao i napredak u njihovom razvoju, ipak, ocjenjuju?

Ovo drugo pitanje je važnije iz jednostavnog razloga što je široko poznato da učenici uče ono za šta znaju da će biti ocjenjivani i to na način na koji znaju da će biti ocjenjivani.

Otuda proizlazi da sudbina općih kompetencija jednim dijelom zavisi od toga hoće li biti podvrgnute uobičajenom školskom ocjenjivanju ili ne. S druge strane, jasno je da je priroda općih kompetencija suviše kompleksna za relativno ograničen opseg tradicionalne školske ocjene. Razvoj kompetencija je smislenije pratiti, procjenjivati i provjeravati, nego ocjenjivati na uobičajen način.

Neka pravila i postupci u procesu praćenja i procjenjivanja razvoja općih kompetencija kod učenika su:

- Razvoj kompetencija nastavnici prate zajedno sa učenicima.
- Nastavnici saraduju i zajednički procjenjuju razvoj kompetencija kod svojih učenika.
- Proces praćenja je po karakteru prije formativan nego sumativan.
- U procjenama se uzimaju u obzir raznovrsni primjeri koji ilustruju razvijenost kompetencije.
- U procjenjivanju se uzimaju u obzir i samoprocjene učenika i vršnjačke procjene, a ne samo procjene nastavnika.
- Veliki značaj se pridaje kvalitativnim, umjesto pretežno kvantitativnim podacima i pokazateljima.
- Procjena sadrži opis jakih i slabijih strana razvijenosti kompetencije i prijedloge za dalje unapređivanje, a ne samo sud o nivou razvijenosti.

Kompetencije koje slijede definirali su članovi predmetnih grupa za standarde, tako što je za svaku kompetenciju formirana privremena radna grupa koju su činili predstavnici predmetnih grupa. Oni su definirali ishode za kompetencije, vodeći računa o tome kako „njihov“ nastavni predmet doprinosi razvoju određene kompetencije.

1. Kompetencija za cjeloživotno učenje

Lični i profesionalni razvoj pojedinca prevashodno počiva na njegovoj sposobnosti da upravlja procesom učenja. Učenik treba da bude osposobljen da inicira učenje, da izabere strategije učenja i dizajnira kontekst u kojem uči, da prati i kontroliše napredak tokom učenja, da upravlja učenjem u skladu sa namjerama i ciljem koji ima. Učenik umije da pronađe i asimilira nova znanja i vještine koristeći prethodno učenje i vanškolsko iskustvo. Svjestan je procesa učenja, mogućnosti i teškoća u učenju; umije da prevaziđe teškoće i da istraje u učenju. Primjenjuje znanja u različitim situacijama u zavisnosti od karakteristika situacije i sopstvenih ciljeva.

- Učenik umije da planira vrijeme za učenje i da organizira proces učenja i upravlja njime.
- Aktivno konstruira znanje; uočava strukturu gradiva, aktivno selektira poznato od nepoznatog, bitno od nebitnog; umije da rezimira i elaborira osnovne ideje.
- Efikasno koristi različite strategije učenja, prilagođava ih prirodi gradiva i ciljevima učenja.
- Poznaje različite vrste tekstova i umije da izabere adekvatnu strategiju čitanja.
- Razlikuje činjenice od interpretacija, stavova, vjerovanja i mišljenja; prepoznaže i produkuje argumentaciju za određenu tezu, razlikuje argumente prema snazi i relevantnosti.
- Umije da procijeni sopstvenu uspješnost u učenju; identificira teškoće u učenju i zna kako da ih prevaziđe.

2. Komunikacija

Učenik vlada različitim modalitetima komunikacije i koristi ih na svrshodan i konstruktivan način kada komunicira u privatnom, javnom, obrazovnom i profesionalnom kontekstu. Učenik prilagođava način i sredstva komunikacije karakteristikama situacije (svrsi i predmetu komunikacije, komunikacionim kapacitetima i karakteristikama partnera u komunikaciji, itd.). Koristi na odgovarajući i kreativan način pojmove, jezik i stil komunikacije koji su specifični za različite naučne, tehničke i umjetničke discipline. U komunikaciji s drugima umije da izrazi sebe (svoje mišljenje, osjećanja, stavove, vrijednosti i identitet) i da ostvari svoje ciljeve na pozitivan, konstruktivan i argumentiran način poštujući i uvažavajući drugog. Kritički procjenjuje sadržaj i način komunikacije u različitim komunikativnim situacijama. Učenik ima razvijenu svijest o značaju pozitivne i konstruktivne komunikacije i aktivno doprinosi njegovanju kulture dijaloga u zajednicama kojima pripada.

- Aktivno doprinosi njegovanju kulture dijalog-a, uvažavanju i njegovanju različitosti i poštovanju osnovnih normi komunikacije.
- Učenik poznaće specifične karakteristike različitih modaliteta komunikacije (usmena i pisana, neposredna i posredna komunikacija, npr. telefonom, preko interneta).
- Umije jasno da iskaže određeni sadržaj, usmeno i pisano, i da ga prilagodi zahtjevima i karakteristikama situacije: poštuje žanrovske karakteristike, ograničenja u pogledu dužine, namjenu prezentacije i potrebe auditorijuma.
- Uvažava sagovornika – reaguje na sadržaj komunikacije, a ne na ličnost sagovornika; identificuje poziciju (tačku gledišta) sagovornika i umije da procijeni adekvatnost argumentacije i kontraargumentacije za tu poziciju.
- U situaciji komunikacije, izražava svoje stavove, mišljenja, osjećanja, vrijednosti i identitet na pozitivan, konstruktivan i argumentovan način kako bi ostvario svoje ciljeve i proširio razumijevanje svijeta, drugih ljudi i zajednica.
- Učenik koristi na odgovarajući i kreativan način jezik i stil komunikacije koji su specifični za pojedine naučne, tehničke i umjetničke discipline.

3. Rad s podacima i informacijama

Učenik razumije značaj korišćenja pouzdanih podataka za rad, donošenje odluka i svakodnevni život. Koristi znanja i vještine iz različitih predmeta da predstavi, pročita i protumači podatke koristeći tekst, brojeve, dijagrame i različite audio-vizuelne forme. Učenik koristi različite izvore informacija i podataka (biblioteke, medije, internet, ličnu komunikaciju, itd.) i kritički razmatra njihovu pouzdanost i valjanost. Efikasno pronalazi, selektira i integrira relevantne informacije iz različitih izvora.

- Zna da je za razumijevanje događaja i donošenje kompetentnih odluka potrebno imati relevantne i pouzdane podatke.
- Umije da usporedi različite izvore i načine dobijanja podataka, da procjenjuje njihovu pouzdanost i prepozna moguće uzroke greške.
- Koristi tabelarni i grafički prikaz podataka i umije da ovako prikazane podatke čita, tumači i primjenjuje.
- Koristi informacione tehnologije za čuvanje, prezentaciju i osnovnu obradu podataka.
- Zna razliku između podataka i njihovog tumačenja, zna da isti podaci, u zavisnosti od konteksta, mogu imati različita tumačenja i da tumačenja mogu da budu pristrasna.
- Razumije razliku između javnih i privatnih podataka, zna koje podatke može da dobije od nadležnih institucija i koristi osnovna pravila čuvanja privatnosti podataka.

4. Digitalna kompetencija

Učenik je sposoban da koristi raspoloživa sredstva iz oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija (uređaje, softverske proizvode, elektronske komunikacione usluge i usluge koje se koriste putem elektronskih komunikacija) na odgovoran i kritički način radi efikasnog ispunjavanja postavljenih ciljeva i zadataka u svakodnevnom životu, školovanju i budućem poslu. Poznaje osnovne karakteristike raspoloživih informaciono- komunikacionih tehnologija (u daljem tekstu: IKT) i mogućnosti njihove primjene u svakodnevnom životu, radu i obrazovanju, odnosno njihov utjecaj na život i rad pojedinca i zajednica. Imajući u vidu svrhu postavljenih ciljeva i zadataka, umije da odabere odgovarajuće IKT sredstvo i da ga koristi na odgovoran i kreativan način u aktivnostima koje radi toga sprovodi (komunikacija; saradnja; učešće u životu zajednica; učenje; rješavanje problema; transakcije; planiranje, organiziranje i upravljanje samostalnim i zajedničkim aktivnostima; stvaranje, organizacija, obrada i razmjena informacija), a da istovremeno pristup rješavanju problema prilagodi mogućnostima tehnologije. Prilikom korišćenja IKT-a svjestan je rizika za sopstvenu i tuđu sigurnost i dobrobit i odgovornim postupanjem sebe i druge štiti od neželjenih posljedica.

- Umije da pretražuje, procjenjuje relevantnost i pouzdanost, analizira i sistematizira informacije u elektronskom obliku koristeći odgovarajuća IKT sredstva (uređaje, softverske proizvode i elektronske usluge).
- Izražava se u elektronskom obliku korišćenjem odgovarajućih IKT sredstava, uključujući multimedijalno izražavanje i izražavanje sa elementima formalno definiranih notacija karakterističnih za korišćena IKT sredstva (npr. adrese, upiti, komande, formule, procedure i sl. izražene u odgovarajućoj notaciji).
- Pomoću IKT-a umije da predstavi, organizira, strukturira i formatira informacije koristeći na efikasan način mogućnosti datog IKT sredstva.
- Prilikom rješavanja problema umije da odabere odgovarajuća IKT sredstva, kao i da prilagodi način rješavanja problema mogućnostima tih IKT sredstava.
- Efikasno koristi IKT za komunikaciju i saradnju.
- Prepoznaje rizike i opasnosti pri korišćenju IKT-a i u odnosu na to odgovorno postupa.

5. Rješavanje problema

Učenik angažuje svoje individualne kapacitete (znanje iz različitih predmeta, iskustvo stečeno izvan škole, kao i intelektualne, emocionalne i socijalne sposobnosti) i druge resurse koji mu stoje na raspolaganju (različiti izvori informacija, alati, knjige, iskustvo drugih učenika, nastavnika i drugih osoba iz školskog i vanškolskog okruženja, itd.), selektivno i svrshishodno ih koristi, istrajava u rješavanju problema i pronalazi/osmišljava djelotvorno rješenje za jasno ili relativno jasno definirane problemske situacije za koje ne postoji očigledno rješenje, a koje se javljaju tokom učenja i prilikom učešća u životu škole.

- Ispitujući problemsku situaciju, učenik identificuje ograničenja i relevantne karakteristike problemske situacije i razumije kako su one međusobno povezane.
- Učenik pronalazi/osmišljava moguća rješenja problemske situacije.
- Učenik uspoređuje različita moguća rješenja problemske situacije preko relevantnih kriterija, umije da objasni šta su prednosti i slabe strane različitih rješenja i da se opredijeli za bolje rješenje.
- Učenik priprema primjenu izabranog rješenja, prati njegovu primjenu usklađujući se sa novim saznanjima koje stiče tokom primjene datog rješenja i uspjeva da riješi problemsku situaciju.
- Učenik vrednuje primjenu datog rješenja, identificuje njegove dobre i slabe strane i formuliše preporuke za naredno iskustvo sa istim ili sličnim problemskim situacijama.

6. Saradnja

Učenik je sposoban da se u saradnji s drugima ili kao član grupe angažuje na zajedničkom rješavanju problema ili na realizaciji zajedničkih projekata. Učestvuje u zajedničkim aktivnostima na konstruktivan, odgovoran i kreativan način afirmirajući duh međusobnog poštovanja, ravnopravnosti, solidarnosti i saradnje. Aktivno, argumentirano i konstruktivno doprinosi radu grupe u svim fazama grupnog rada: formiranje grupe, formuliranje zajedničkih ciljeva, usaglašavanje u vezi sa pravilima zajedničkog rada, formuliranje optimalnog načina za ostvarenje zajedničkih ciljeva na osnovu kritičkog razmatranja različitih prijedloga, podjela uloga i dužnosti, preuzimanje odgovornosti za određene aktivnosti, nadgledanje zajedničkog rada i usklađivanje postignutih dogovora sa novim iskustvima i saznanjima do kojih se dolazi tokom zajedničkog rada i saradnje. U procesu dogovaranja umije da izrazi svoja osjećanja, uvjerenja, stavove i prijedloge. Podržava druge da izraze svoje poglede, prihvata da su razlike u pogledima prednost grupnog rada i poštuje druge koji imaju drugačije poglede. U saradnji s drugima zalaže se da se odluke donose zajednički na osnovu argumenata i prihvaćenih pravila zajedničkog rada.

- Konstruktivno, argumentovano i kreativno doprinosi radu grupe, usaglašavanju i ostvarenju zajedničkih ciljeva.
- Doprinosi postizanju dogovora o pravilima zajedničkog rada i pridržava ih se tokom zajedničkog rada.
- Aktivno sluša i postavlja relevantna pitanja poštujući sagovornike i saradnike, a diskusiju zasniva na argumentima.
- Konstruktivno doprinosi rješavanju razlika u mišljenju i stavovima i pri tome poštuje druge kao ravnopravne članove grupe.
- Angažuje se u realizaciji preuzetih obaveza u okviru grupnog rada na odgovoran, istrajan i kreativan način.
- Učestvuje u kritičkom, argumentovanom i konstruktivnom preispitivanju rada grupe i doprinosi unapređenju rada grupe.

7. Odgovorno učešće u demokratskom društvu

Učenik je sposoban da aktivno, kompetentno, kritički i odgovorno učestvuje u životu škole, zajednica kojima pripada, kao i u širem demokratskom društvu, rukovodeći se pravima i odgovornostima koje ima kao pripadnik zajednice i kao građanin. Prihvata i poštuje druge kao autonomne i jednako vrijedne osobe. Svojim aktivnostima u zajednici doprinosi zaštiti i njegovanju ljudskih i manjinskih prava, humanističkih vrijednosti i osnovnih demokratskih vrijednosti i principa. Koristi pravo izbora kulture, supkulture i tradicije koje će njegovati i afirmirati, poštujući pravo drugih da njeguju i afirmiraju drugačije kulture, supkulture i tradicije. Poštije ravnopravnost različitih zajednica i njihovih tradicija i identiteta. Posebno vodi računa o mogućoj marginalizaciji ili diskriminaciji svoje ili drugih zajednica i aktivno izražava solidarnost sa onima koji su diskriminirani ili marginalizirani. Umije da se udružuje s drugima kako bi angažovano, tolerantno, argumentirano i kritički zastupali određene stavove, interese i politike poštujući prava onih koji zastupaju suprotstavljene inicijative, kao i pravila i procedure za donošenje odluka.

- Aktivno učestvuje u životu škole i zajednice tako što poštije druge učesnike kao jednako vrijedne autonomne osobe i njihova ljudska i manjinska prava i tako što se suprotstavlja različitim formama nasilja i diskriminacije.
- Svojim aktivnostima u školi i zajednici afirmira duh tolerancije, ravnopravnosti i dijaloga.
- Kritički i argumentirano učestvuje u razmatranju otvorenih pitanja za koja je zainteresiran poštujući razlike u mišljenju i interesima i daje lični doprinos postizanju dogovora.
- Imat će osjećanje pripadnosti određenim kulturnim zajednicama, lokalnoj zajednici, regionu u kojem živi, širem društvu, državi i međunarodnim organizacijama u koje je Srbija uključena.
- Izražava na afirmativan način svoj identitet i poštije drugačije kulture i tradicije i tako doprinosi duhu interkulturalnosti.
- Na izborima umije da se opredijeli za političke ideje i programe za koje smatra da na najbolji način doprinose ostvarenju lične i društvene dobiti i poštije pravo drugih na drugačije opredjeljenje.
- Zalaže se za solidarnost i učestvuje u humanitarnim aktivnostima.

8. Odgovoran odnos prema zdravlju

Učenik prikuplja informacije o temama u vezi sa rizicima, očuvanjem i unapređenjem psihofizičkog zdravlja. Prosuđuje relevantne okolnosti i, po potrebi, donosi odluke i/ili se uključuje u aktivnosti značajne za prevenciju bolesti i očuvanje zdravlja. Svjestan je svih dimenzija zdravlja (fizičko, mentalno, socijalno, emocionalno zdravlje). Poznaje faktore koji doprinose zdravlju ili ga ugrožavaju i implikacije njihovog djelovanja na pojedinca, grupu ili zajednicu. Svojim ponašanjem, kao pojedinac i dio različitih grupa i zajednica, promovira zdravlje, zaštitu zdravlja i zdrave stilove života.

- Poznaje osnovne sastojke hrane i promjene koje utiču na njen kvalitet; razumije značaj pravilne ishrane i adekvatne prerade hrane za očuvanje zdravlja.
- Poznaje karakteristike osnovnih zaraznih bolesti, njihove izazivače i mjere prevencije.
- Razumije značaj lijekova i pravilnog načina njihove upotrebe za očuvanje zdravlja.
- Poznaje moguće posljedice korišćenja nikotina, alkohola i drugih psihоaktivnih supstanci.
- Bira stil života imajući na umu dobre strane i rizike tog izbora (npr. aktivno bavljenje sportom, vegetarijanska ishrana).
- Umije da pruži prvu pomoć.

9. Odgovoran odnos prema okolini

Odgovoran odnos prema okolini podrazumijeva poznавање и neposredan doživljaj prirode; uvidanje značaja koji priroda ima za održavanje života na Zemlji; razumijevanje međuzavisnosti živog svijeta, prirodnih resursa i klimatskih uvjeta za održanje života; očuvanje njegove raznovrsnosti, ekoloških staništa i klimatskih uvjeta; aktivno učestvovanje u njegovanju zdravih zajedница. Učenik poznaje kako ljudske aktivnosti mogu da unaprijede ili ugroze životnu sredinu i održiv razvoj. Spreman je da se uključi u aktivnosti usmjerene ka očuvanju okruženja u kojem živi, radi i uči.

- Razumije koncept zdravog i bezbjednog okruženja (voda, vazduh, zemljište) za život ljudi i spremam je da se aktivno angažuje u zaštiti i unapređenju kvaliteta života u zajednici.
- Pokazuje razumijevanje i spremnost za angažovanje u zaštiti prirode i upravljanju resursima tako da se ne ugrožava mogućnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe.
- Procjenjuje rizike i koristi od upotrebe nekih supstanci po okolinu i zdravlje ljudi i odgovorno postupa sa njima (pravilno ih skladišti i odlaže otpad).
- Poznaje faktore koji utiču na zagađenje zemljišta, vode i vazduha, razumije i predviđa posljedice njihove upotrebe.
- Uviđa prednosti i nedostatke korišćenja različitih izvora energije.
- Razumije značaj i koristi mogućnosti recikliranja.

10. Estetička kompetencija

Učenik je upoznat sa kulturnim naslijediem ljudske zajednice, ima svjest o vrijednosti umjetničkih i kulturnih djela i njihovog značaja za razvoj društva. Estetička kompetencija ide korak dalje od toga, ka prepoznavanju međupovezanosti različitih formi i sredstava umjetničkog izražavanja. Svjestan je značaja estetske dimenzije u svakodnevnom životu, ima kritički odnos prema upotrebi i zloupotrebi estetike. Učenik se osposobljava da iskazuje opažanja, osjećanja i ideje u vezi sa umjetničkim izrazima u različitim medijima, da kultiviše kulturne navike, da izgrađuje autonomne estetske kriterije i preferencije i sudi u skladu s njima.

- Pozitivno vrednuje doprinos kulture i umjetnosti razvoju ljudske zajednice; svjestan je međusobnih utjecaja kulture, nauke, umjetnosti i tehnologije.
- Pokazuje osjetljivost za estetsku dimenziju u svakodnevnom životu i ima kritički odnos prema upotrebi i zloupotrebi estetike.
- Ima izgrađene preferencije umjetničkih i kulturnih stilova i koristi ih za obogaćivanje ličnog iskustva.
- Povezuje umjetnička i kulturna djela sa historijskim, društvenim i geografskim kontekstom njihovog nastanka.
- Umije da analizira i kritički vrednuje umjetnička djela koja su predstavnici različitih stilova i epoha, kao i djela koja odstupaju od karakteristika dominantnih pravaca.
- Vrednuje alternativne umjetničke forme i izraze (supkulturna djela).

11. Preduzimljivost i preduzetnička kompetencija

Kroz obrazovanje za preduzetništvo, učenik se uči organizacionim vještinama i sposobnostima, uključujući različite interpersonalne vještine, kao i organiziranju prostora, upravljanje vremenom i novcem. Učenik je osposobljen za kompleksno planiranje i odlučivanje koje podrazumijeva poštovanje više uvjeta istovremeno. Umije da osmišljava projekte u skladu sa unaprijed postavljenim zahtjevima. Zna kako da se upozna sa karakteristikama određenih poslova i radnih mesta, spremam je na volontersko angažovanje i korišćenje različitih mogućnosti za sticanje radnog iskustva.

- Učenik razumije važnost lične aktivacije i pokazuje inicijativu u upoznavanju sa karakteristikama tržišta rada (zahtjevi pojedinih radnih mesta, način funkcioniranja institucija, pozicioniranje u svijetu biznisa).
- Razumije principe funkcioniranja tržišta rada i shvata neophodnost stalnog usavršavanja u skladu sa razvojem tržišta i zahtjevima poslodavaca.
- Umije da identificira i adekvatno predstavi svoje sposobnosti i vještine („jake strane“); umije da napiše CV i motivaciono pismo.
- Umije da iskaže i zastupa svoje ideje, i da utiče na druge, kroz razvoj vještine javnog govora, pregovaranja i rješavanja konflikata.
- Ima sposobnost postavljanja adekvatnih i realnih ciljeva procjenjujući i prihvatajući rizike; planira resurse i upravlja njima (znanja i vještine, vrijeme, novac, tehnologije i drugi resursi) i usredsređen je na postizanje ciljeva.
- Zna da komunicira s poslodavcima; umije da pregovara; spremam je da obavlja praksu i volontira poštujući dogovore.

2. O obrazovnim standardima za predmet Bosanski jezik i književnost

U obrazovnom sistemu Republike Srbije, a prema odredbama Zakona o osnovama sistema obrazovanja i odgoja (2009), predviđeno je definiranje nekoliko grupa standarda, među kojima su i standardi postignuća učenika. Iz oblasti bosanskog jezika i književnosti do sada su već u primjeni Opći standardi postignuća za kraj osnovnog obrazovanja, što se realizira završnim ispitom nakon osmog razreda osnovne škole.

Standarde za kraj srednjeg, kao i standarde za kraj osnovnog obrazovanja i odgoja, uobičile su radne grupe sastavljene od univerzitetskih profesora, nastavnika u srednjoj školi, te stručnih saradnika iz Zavoda za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i odgoja.

Programi nastave i učenja kreiraju se na način da u potpunosti budu usaglašeni sa ishodima učenja, što će nastavnicima omogućiti jasan uvid u povezanost nastavnog sadržaja, kao uzroka, i standarda, kao posljedice, učenja. Na taj će način preopterećenost nastavnih programa u mnogome biti prevaziđena, te će ostati samo one informacije i pristupi koji mogu proizvesti željenu kompetenciju.

Opći standardi postignuća za predmet Bosanski jezik i književnost za kraj općeg srednjeg obrazovanja i odgoja u dijelu općeobrazovnih predmeta predstavlja novi korak u osnaživanju obrazovanja na bosanskom jeziku u Republici Srbiji. Sam dokument prirodni je nastavak Obrazovnih standarda za Bosanski jezik za kraj obaveznog obrazovanja, na temelju kojih je i uspostavljen završni ispit nakon osmog razreda osnovne škole. Ovaj se dokument odlikuje sljedećim posebnostima:

1. Na samom su početku definirane Opće predmetne kompetencije kroz osnovni, srednji i napredni nivo, a koje su usmjerene ka obrazovnim, vaspitnim i funkcionalnim ciljevima učenja.
2. Potom slijede Specifične predmetne kompetencije, kojima se definiraju znanja, vještine i sposobnosti. Ove su kompetencije predstavljene kroz tri oblasti – *Jezik, Književnost i Jezička kultura*, a svaka od oblasti sadrži nivoe – osnovni, srednji i napredni.
3. Ovakav raspored oblasti i nivoa u potpunosti odgovara klasifikaciji kakvu smo imali u dokumentu Obrazovni standardi za Bosanski jezik za kraj obaveznog obrazovanja, čime je novi dokument prirodni nastavak prethodnog, što će u mnogome olakšati njegovu upotrebu.
4. Iako je struktura standarda ista kao i u osnovnoj školi, smisao nivoa je ipak nešto drugačiji. Dok je u osnovnoj školi osnovni nivo predviđen da ga može dosegnuti najveći broj učenika, u srednjoj školi taj nivo predstavlja ukupni obim znanja koji će usvojiti svaki srednjoškolac koji ta znanja neće proširivati na nekom fakultetu. Srednji nivo je uobičen tako da izazove učenika da svoja znanja proširi na različitim visokoškolskim ustanovama, te napredni nivo se odnosi na one učenike koji su posebno zainteresirani za samu struku – različiti filološki studiji, studij lingvistike, odnosno bosanskog jezika i ili bošnjačke književnosti.

Za kraj srednjeg obrazovanja i odgoja predviđeno je dostizanje određenih kompetencija koje se ostvaruju kroz pojedinačne predmete i njihove međupredmetne korelacije. Ove se kompetencije razvijaju kreiranjem zanimljivih manjih projekata i zadataka koji će učenike ponukati da sami istražuju na različitim interesnim poljima, a kako bi u konačnici dostigli planirane kompetencije definirane standardima.

Za obrazovanje mlađih ključne kompetencije prepoznajemo u inoviranju znanja i pristupu znanju, što će biti ostvareno odmakom od suhoparnog pamćenja informacija. Samo memoriranje te ponavljanje zapamćenog ne može kod učenika proizvesti željene kompetencije, već će jedino izazivanje znatiželje kod pojedinca dovesti ga cilja.

Ostvarene kompetencije daju osnovu za cjeloživotno učenje. Poseban segment u razvoju kompetencija jeste uspjeh učenika na polju komunikacije, što će mu u mnogome pomoći u daljem životu, bilo da nastavi obrazovanje nakon završene srednje škole ili ne. Ova se kompetencija posebno razvija formiranjem učeničkih timova na određenom projektu ili u diskusiji na zadatu temu.

U okviru realizacije nastave važno mjesto čini rad s podacima i informacijama, koji se ostvaruje osposobljavanjem u učinkovitom traganju za informacijama i njihovim raspolaganjem. Razvoj informacijskih znanosti na kraju 20. i početkom 21. stoljeća iz jednog novog ugla je osvijetlio čovjekov odnos prema informacijama, njihovom pohranjivanju, traganju i upotrebi. Ove kompetencije učenik doseže postupnim osnaživanjem interesa ka novim informacijama, što nastavnik uspješno može provesti manjim kreativnim zadacima u vidu sakupljanja, selekcije i prezentacije podataka i informacija.

Digitalna kompetencija ostvaruje se kroz nastavne sadržaje svih predmeta. Digitalno doba u kome živimo preplelo se i sa profesionalnim i sa privatnim životom čovjeka. Naočito se korisnim čini rad na digitaliziranim zbirkama baštine, što uvezuje predmete od nacionalnog interesa: jezik i književnost, historija, muzička i likovna kultura. Osposobljavanje učenika da samostalno koriste digitalni arhiv lahko će proizvesti generaciju koja je konkurentna, kako u sistemu visokoškolskog obrazovanja, tako i na tržištu rada. Ovdje se posebno misli na osposobljavanje učenika za samostalnu upotrebu interneta kao baze za pretraživanje, informatičkih programa kako bi sakupljeno znanje bilo predstavljeno u vidu prezentacije, te upotrebu digitalne fotografije, filma, grafikona, teksta...

Kompetentnost u rješavanju problema ostvarujemo postupnim iskoračenjem u teži zadatku. Problemski zadaci prisutni su u različitim oblastima ljudskoga znanja te učenika treba pripremiti na njihovo rješavanje. Krećemo se od lakšeg problemskog zadatka i postepeno dodajemo za jednu stepenicu teži problem.

Ključ savremenog ljudskog djelovanja prepoznajemo u saradnji. Ova se kompetencija ostvaruje kontinuiranim formiranjem grupa unutar kojih se mora razviti saradnja kako bi došli do rezultata, a potom se ostvaruje i saradnja između grupa kako kompletirati zadati projekat. Za razliku od debatiranja u kojima se razvija komunikativnost, grupni rad na projektu osnažuje kompetenciju saradnje. Pojedinačni standardi kojima se ostvaruju ove kompetencije precizno su definirane u poglavlju *Jezička kultura*.

Kompetenciju odgovornog učešća u demokratskom društvu postižemo uključivanjem učenika u društveni život škole i lokalne sredine. Na taj način učenik razvija toleranciju, dijalog i ravnopravnost, a postaje osjetljiv na govor mržnje i nepravdu. Posebno je važan rad na nacionalnom pitanju i svjesnosti u prepoznavanju vlastitih nacionalnih interesa u državi u kojoj živi, kao i raznolikih puteva kojima se pravo i sloboda trebaju tražiti. Nastavnik kreira zadatke kojima će učenika potaknuti da promišlja o suživotu manjinskih i većinske kulturne zajednice na prostoru Republike Srbije, kao i suživotu različitih političkih i društvenih opredijeljenosti među ljudima.

Opći standardi postignuća za predmet Bosanski jezik za kraj općeg srednjeg obrazovanja i odgoja u dijelu općeobrazovnih predmeta

Opće predmetne kompetencije

Stečeno znanje o bosanskom jeziku, bošnjačkoj književnosti i njenom historijskom kontinuitetu jasno uobičava i kazuje. Poštujući standardni jezik, vlada usmenom i pisanim komunikacijom. Pročitana književna djela tumači, analizira spoznajući duhovnu ljepotu pisane riječi. Zna pojavnocinjenički kontinuitet pisaca i njihovih djela; razumije važnost književnih ideja, motiva, kao unutarnje geneze i prisnog nastavljanja refleksiranja i obnavljanja u samome sebi. Prati i razumije sinhronijske komparativne odnose sa srpskom književnošću, dodire na zajedničkim osnovama bosanskoga i srpskoga jezika i značenja stilskih formacija od vremena preporoda koji se pokazuju kao snažan katalizator razvojnog kretanja ove književnosti.

Osnovni nivo

Govori jasno standardnim jezikom. Koristi oba pisma: latinicu i cirilicu, dajući prednost latinici. Umije da sastavi tekst koji ima logičan slijed i strukturu. Zna napisati tekst koristeći se potrebnim žanrovima kako bi mogao uzeti učešće u društvenim zbivanjima. Čita i razumije umjetničke i neumjetničke tekstove srednje složenosti i kritički promišlja o njima.

Razlikuje bosanski književni jezik od dijalekata, razumije važnost njegovanja književnog jezika. U govoru i pisaju primjenjuje određena gramatička pravila. Poznaje nauke koje se bave proučavanjem glasova, riječi i rečenica. Rječnički fond koristi u svakodnevnoj komunikaciji i primjenjuje ga u skladu sa prilikom.

Prepoznaje autore književnih djela obrađenih u toku školovanja, umije da odredi vrijeme i okolnosti njihovog djelovanja. Prepoznaje osnovne teorijske i poetičke odlike epoha i pravaca, i identificira stvaraoce i djela koja ih predstavljaju u školskom programu. Na primjerima određenih djela uočava, prepoznaje i usvaja temeljne vrijednosti koje ga pripremaju za život.

Srednji nivo

Govori jasno i javno izražava svoje mišljenje; precizno formulira složenije tekstove, izlaže ih, sastavlja, iznoseći ideje o jeziku, književnosti i kulturi. Ima formiran čitalački ukus i kritički pristupa složenijim književnim i neumjetničkim tekstovima.

Razumije važnost bosanskog jezika i zna o značaju jezika za identitet jednog naroda. Poznaje periodizaciju historije bosanskoga književnog jezika. Znanja vezana za glasove, riječi i rečenice i njihov odnos su veća i produbljenija.

Koristi književne termine u tumačenju književnog djela. Uočava strukturne činioce književnog teksta, njegove ideje, motive, stilske i jezičke osobine, i umije da ih tumači. Analitički pristupa problemima u književnom djelu, znalački i argumentirano brani svoje stavove. Ima formiran čitalački ukus.

Napredni nivo

Sastavlja i diskutuje o složenijim temama iz književnosti, jezika i kulture; rečenični fond je na zavidnom nivou; pokazuje analitički pristup i produbljeno promišljanje. Uočava stilske postupke i razvija svijest o sebi kao čitaocu.

Zna o razdobljima kroz koja je prošao bosanski jezik. Poznaje specifičnosti i raznovrsne utjecaje kojima je bio izložen bosanski jezik. Umije da bosanski jezik svrsta u historijski kontekst i uoči sličnosti i razlike sa srodnim slavenskim jezicima. Ima solidno znanje o rečenici i rečeničnim članovima.

Umije kritički da pristupi analizi i tumačenju složenijih književnih djela, kako iz obaveznog školskog programa, tako i djela po sopstvenom izboru. Metode koje pritom koristi su raznovrsnije i složenije.

Analizira, uspoređuje i vrednuje književnoumjetničke tekstove uz upotrebu valjanih i odgovarajućih argumenata. Istražuje i traga za novim sadržajima.

Specifična predmetna kompetencija: JEZIK

Osnovni nivo

Posjeduje osnovna znanja o jeziku i funkcijama jezika; posjeduje razvijen osjećaj pripadnosti i poštivanja prema vlastitom jeziku, a uvažava i poštuje druge jezike. Razlikuje književni standardni jezik od dijalekata; ima osnovna znanja o razvoju bosanskog jezika kroz vijekove. Zna osnovnu podjelu glasova bosanskog jezika i razumije glasovne promjene; poznaće gramatičku kategoriju promjenljivih i nepromjenljivih vrsta riječi, kao i njihove podvrste; umije da primjenjuje osnovna pravila u govoru i pisanju. Ima osnovna znanja o morfemsko-morfološkoj strukturi riječi. Pravilno povezuje riječi u rečenici i razlikuje službu riječi u rečenicama građenim po osnovnom modelu. Umije da vrlada leksikom svoga jezika; zna najvažnije rječnike bosanskog jezika i umije njima da se koristi. Umije da komunicira lahko i brzo, iznoseći svoje stavove bez zadrške; primjenjuje norme standardnog jezika u govoru i pisanju; ima umijeće slušanja tuđeg govorenja i mišljenja i uvažavanja sagovornika u različitim situacijama. Ovladao je vještinom samostalnog pisanja namjenskih tekstova jednostavne forme (molba, žalba, zahtjev, biografija...) i izrade PPT prezentacija, uz pravilnu upotrebu standardnog jezika i latiničnog pisma. Kao zaokruženu cjelinu na kraju školovanja izrađuje maturski rad.

Srednji nivo

Posjeduje šira znanja o jeziku uopće i osnovna znanja o jezicima koji postoje u svijetu, njihovoj međusobnoj srodnosti i tipovima; poznaće glavne osobine dijalekata bosanskog jezika, njihove podvrste i glavna pravila zamjene glasa „jat“. Ima potrebu da čuva svoj dijalekat, ali i da tolerira druge dijalekte. Ima šira znanja o glasovima bosanskog jezika, zna prozodijski sistem standardnog bosanskog jezika (funkcija akcenata i dužine), ima šira znanja o osnovnoj podjeli riječi, njihovim oblicima i načinima građenja novih riječi; poznaće vrste rečenica i analizira rečenice građene po različitim modelima. Pospješuje svoj vokabular i ima osjećaj za pravilno, logično, jasno, precizno i stilski skladno izražavanje. Izražajno čita i ima svoj poseban i pravilan stil izražavanja. Koristi stručnu literaturu; razumije i sastavlja složenije tekstove u različite svrhe i namjene (administrativne, publicističke i tekstove ličnog karaktera) vodeći računa o pravopisnoj i gramatičkoj normi.

Napredni nivo

Posjeduje detaljnija znanja o jeziku uopće i detaljnija znanja o gramatici bosanskog jezika (akcentima, sastavu riječi, značenju padeža i glagolskih oblika, strukturi rečenice); poznaje strukturu rečeničnog člana. Koristi leksičko blago bosanskog jezika i pažljivo sluša sagovornika; procjenjuje njegove verbalne i neverbalne reakcije; uvažava konvencije društvenog općenja i umije da vodi dijalog i razgovor u kojem učestvuje više lica. Uvažava pravopisne i stilističke norme bosanskog standardnog jezika u pisanju eseja, stručnog teksta i novinskog članka.

Specifična predmetna kompetencija: KNJIŽEVNOST

Osnovni nivo

Upoznat je sa djelima koja su uvrštena u školski program. Čita djela, zna bitnije predstavnike svjetske i bošnjačke književnosti. Umije da razlikuje i imenuje pojedine strukturne i poetičke osobine obrađivanih tekstova. Zna da uoči ideju, motive; po potrebi umije da, citiranjem određenih dijelova, naglasi, ilustruje, potkrijepi misao koja je važna u datom tekstu. Shvaća zašto je čitanje bitan segment obrazovanja koji, osim što unapređuje rječnički fond, unapređuje i naše retoričke sposobnosti, bogati naš duh i gradi našu ličnost. Razumije da čitajući gradimo naš identitet i čuvamo i njegujemo naslijeđe naših predaka.

Srednji nivo

Čitajući književna djela iz obveznog školskog programa, tumači ih i pritom pokazuje književnoistorijska znanja. Poznaje teorijske, estetske i lingvističke činjenice koje koristi pri tumačenju književnih djela. Poznaje obilježja epoha, kao i njihove utjecaje na razvoj svjetske i bošnjačke književnosti. Izgrađene čitalačke navike koristi za proširivanje svojih vidika i konstruiranje novih metoda primjene. Vrednuje utjecaj određenih strukturnih, jezičkih i značenjskih odlika teksta na njegov rast i razvoj.

Napredni nivo

Uočava i samostalno rješava problemske situacije u književnim djelima. Analizi i tumačenju poetskog, estetskog i strukturnog u književnom djelu pristupa znalački. Umije da koristi odgovarajuće postupke u tumačenju književnih djela. Usporednom metodom produbljuje svoja znanja i kritičke stavove o književnom djelu. Vješto koristi i primarnu i sekundarnu literaturu, kako bi njegov osvrt na određena književna djela bio što obuhvatniji i analitičniji. Odlično zna kolika je uloga čitanja i spoznavanja svih slojeva jednog umjetničkog djela. Razumije da je čitanje neophodno za lični rast, ali i za rast društva. Umije da procijeni svoje čitalačke sposobnosti.

Opći standardi postignuća – obrazovni standardi za kraj općeg srednjeg obrazovanja za predmet Bosanski jezik i književnost sadrže standarde postignuća za oblasti: Jezik, Književnost i Jezička kultura. U okviru svake oblasti opisani su zahtjevi na tri nivoa

Sljedeći iskazi opisuju šta učenik zna i umije na **osnovnom nivou**:

1. Oblast: JEZIK

2BJK.1.1.1. Posjeduje osnovna znanja o jeziku kao sistemu znakova i sredstvu sporazumijevanja i komuniciranja; ima osjećaj pripadnosti i poštivanja prema vlastitom jeziku i uvažava i poštuje druge jezike; ima potrebu upotrebe jezika na pozitivan i društveno odgovoran način, bez predrasuda; razumije red riječi u rečenici, poznaje povezivanje rečenica u diskurs, prepoznaće tipove teksta; razlikuje temeljne jezikoslovne pojmove; zna osnovne pojmove iz sociolingvistike; ima osnovna znanja o fazama razvoja bosanskog jezika kroz stoljeća; poznaje i primjenjuje pravopisnu normu.

2BJK.1.1.2. Razlikuje književni/standardni jezik i dijalekte, ima pravilan stav prema svom i drugim dijalektima; ima potrebu da čuva svoj dijalekat i sve potrebite različnosti, ali i da razvija tolerantnost prema drugim dijalektima; umije da prepozna osnovne varijetete; razumije položaj etnografskih dijalektizama u standardnom jeziku i prepoznaće funkcionalne stilove bosanskog jezika; zna osnovne podatke o mjestu bosanskog jezika među drugim slavenskim i indoevropskim jezicima; umije da koristi rječnike, enciklopedije, knjige, novine, literaturu i internet kao izvor informacija.

2BJK.1.1.3. Zna osnovnu podjelu glasova i umije da napravi razliku između pravilnog i nepravilnog izgovora glasa; prepoznaće fonetske i fonološke jedinice bosanskog standardnog jezika, njihova artikulaciona i akustička obilježja; pravilno upotrebljava glas „h“ gdje mu je po etimologiji i normi mjesto; ima osnovna znanja o slogu, njegovoj strukturi i tipovima; zna jedinice akcenatskog sistema i njihova obilježja; razumije pojmove: enklitika i proklitika, postakcenatska dužina.

2BJK.1.1.4. Poznaje i razlikuje promjenljive i nepromjenljive vrste riječi, kao i njihove podvrste; prepoznaće oblike sa izvršenim glasovnim promjenama i odstupanja od njih; uočava osnove i nastavke u promjenljivim riječima; zna osnovne vrste morfema i umije da gradi nove riječi primjenjujući principe tvorbe.

2BJK.1.1.5. Pravilno sklapa rečenicu; zna osnovne pojmove sintakse i nazive rečeničnih dijelova od kojih se stvara rečenica; prepoznaće u rečenici objekat, atribut i apoziciju; pravi razliku između aktivne i pasivne rečenice.

2BJK.1.1.6. Ima leksički fond u skladu sa svojom dobi, interesima i potrebama, kojim se služi u skladu sa jezičkom normom; razumije leksičko-semantičke pojmove (metafora, metonimija, antonimi, sinonimi, homonimi); razlikuje posuđenice od domaćih riječi i zna razloge jezičkog posuđivanja riječi, ali ih ne upotrebljava automatski (osim onih tuđica, a posebno orientalizama, za koje ne postoji zamjena u bosanskom jeziku); razumije značenje frazema u bosanskom jeziku; poznaje pravopisne priručnike, rječnike i gramatike bosanskog jezika i umije da se koristi njima.

2. Oblast: KNJIŽEVNOST

2BJK.1.2.1. Poznata su mu sva djela koja obuhvata plan i program. Umije da imenuje autore određenih djela i da ih smjesti u književnohistorijski kontekst. Zna da odredi kojoj epohi u razvoju književnosti ta djela pripadaju; zna osnovne odlike epoha i vrijeme njihova trajanja, najznačajnije predstavnike i naslove djelâ.

2BJK.1.2.2. Usvojio je terminologiju književnoteorijskih pojmove koju zna da primjeni na djelima i tekstovima koji se obrađuju; književnoteorijske pojmove umije da objasni, zna da navede adekvatne primjere. Poznati su mu pojmovi: bošnjačka i svjetska književnost, autorska i narodna književnost, interpretacija, književnoumjetnički i književnonaučni tekst; književni rodovi (odlike lirskog, dramskog i epskog), književni žanrovi. Kada je u pitanju starija književnost Bošnjaka, poznaje poetičke osobenosti žanrova bosanskog srednjovjekovlja: administrativni žanrovi (povelja, darovnica...), književni žanrovi (aleksandrida), epigrafika (natpisi na stećima i pločama...) i crkveni žanrovi (evangelja, apokrifi, kodeksi...); poznaje poetičke i formalne osobenosti književnosti na orijentalnim jezicima, njene žanrove (divan, kasida, gazel, mevlud, mufred, mesnevija, rubaija...).

2BJK.1.2.3. Naučio je da, pristupajući tumačenju književnoumjetničkih i književnonaučnih tekstova, obrati pažnju i na spoljašnji i na unutarnji pristup. Na spoljašnjem nivou proučava biografiju, historijski kontekst; na unutarnjem nivou se bavi sižeom, žanrovima, temom, motivima. Naučio je da prepoznae osnovne elemente strukture književnog djela, umije da usporedi bošnjačku književnost sa svjetskim književnim ostvarenjima.

2BJK.1.2.4. Određuje žanrovske osobenosti djela, kompoziciju i stilističke elemente.

2BJK.1.2.5. Uočava osobenosti književnosti u različitim kontekstima (naučnom, filozofskom, historijskom...).

2BJK.1.2.6. Poznaje panoramu bošnjačke književnosti i umije da je posmatra u okviru društveno-historijsko-političkog konteksta; zna njene tokove i specifičnosti.

2BJK.1.2.7. Shvaća sve okvire i pitanja koje književno djelo pokreće. Pronalazi problem koji postoji u umjetničkom ostvarenju i uz pomoć nastavnika argumentira svoje stavove vezane za karakter junaka, njegov odnos prema sredini, društvu; razumije okolnosti pod kojima bitiše i egzistira.

2BJK.1.2.8. Naučio je da koristi sekundarnu literaturu i na taj način svestranije pristupa savladavanju nastavnog sadržaja.

2BJK.1.2.9. Bošnjačka i svjetska književnost sa kojom se upoznao otvorila mu je bogati čitalački svijet. Uočio je važnost bošnjačke književnosti za spoznaju svog nacionalnog bića i identiteta.

3. Oblast: JEZIČKA KULTURA

2BJK.1.3.1. Govori razgovjetno, poštivajući ortoepska pravila književnog jezika; tečno i jasno čita naglas književne i neumjetničke tekstove; izražajno čita i kazuje lakše književnoumjetničke tekstove; u zvaničnim situacijama govori o jednostavnijim temama iz oblasti jezika, književnosti i kulture koristeći se korektnim jezičkim izrazom (tj. govori tečno, bez zamuckivanja, poštupalica, prevelikih pauza, osmišljavajući rečenicu unaprijed) i odgovarajućim književnim i gramatičkim terminima, prilagođavajući prilikama, situacijama, govorniku i temi verbalna i neverbalna jezička sredstva (držanje, mimiku, gestikulaciju); posjeduje kulturu slušanja tuđeg izlaganja; u stanju je da s

pažnjom sluša predavanja o jeziku, književnosti, jezičkoj kulturi; primjenjuje književnojezičku akcentuaciju i uspoređuje svoj akcenat sa književnim i trudi se da govorenje normira.

2BJK.1.3.2. Koristi oba pisma, dajući prednost latinici; primjenjuje osnovna pravopisna pravila i umije se koristiti školskim izdanjem *Pravopisa*; tokom pisanja izdvaja dijelove teksta, daje naslove i podnaslove, umije da citira i parafrazira; sastavlja pismo – privatno i službeno, biografiju, molbu, žalbu, zahtjev, oglas; zna da popuni različite formulare i obrasce; sastavlja maturski rad poštivajući pravila izrade stručnog rada (upotrebljava fusnote i sastavlja sadržaj i bibliografiju).

2BJK.1.3.3. Govoreći i pišući o nekoj temi (iz jezika, književnosti ili slobodnoj temi) jasno strukturira kazivanja i povezuje njegove dijelove na primjerjen način; razlikuje bitno od nebitnog i drži se osnovne teme; sastavlja jednostavniji govorni i pisani tekst koristeći se opisom, pripovijedanjem i izlaganjem; umije ukratko da opiše svoja osjećanja i doživljaje književnog ili drugog umjetničkog djela; sažeto prepričava jednostavniji književnoumjetnički tekst i izdvaja njegove važne ili zanimljive dijelove; rezimira jednostavniji književni i neumjetnički tekst.

2BJK.1.3.4. Ima sposobnost i naviku da u različite svrhe (informiranje, učenje, lični razvoj, estetski doživljaj, zabava...) čita tekstove srednje težine (književnoumjetničke tekstove, stručne i naučnopopularne tekstove iz oblasti nauke o jeziku i književnosti, tekstove iz medija¹); primjenjuje predložene strategije čitanja.

2BJK.1.3.5. U raspravi ili razmjeni mišljenja na teme iz književnosti, jezika i kulture umije u kratkim crtama da iznese i obrazloži ideju ili stav za koji se zalaže; govori odmjereni, oslanja se na argumente; u stanju je da čuje tuđe mišljenje; piše jednostavniji argumentirani tekst na teme iz književnosti, jezika i kulture.

2BJK.1.3.6. Razumije književni i neumjetnički tekst srednje složenosti; prepoznaje njihovu svrhu, pronalazi eksplisitne i implicitne informacije; izdvaja glavne ideje teksta; prati razvoj određene ideje u tekstu; poredi osnovne informacije i ideje iz dvaju ili više tekstova.

2BJK.1.3.7. Kritički promišlja književni i neumjetnički tekst srednje složenosti; razlikuje objektivnu tvrdnju od autorove interpretacije; procjenjuje da li autor neumjetničkog teksta iznosi sve potrebite informacije i da li pruža dovoljne i vjerodostojne dokaze za to što tvrdi; pravi distinkciju između neutralnosti i pristrasnosti; prepoznaje govor mržnje, diskriminacije, birokratski jezik i ima izgrađen negativan stav prema njima; umije u jednostavnim primjerima da ponudi alternativu birokratskom jeziku.

2BJK.1.3.8. Prepoznaje strukturu, različite elemente, stilske odlike (metaforičnost, slikovitost, ekspresivnost) književnog i neumjetničkog teksta; prepoznaje konotativno značenje riječi u datom kontekstu i razumije njegovu svrhu; određuje značenje nepoznate riječi na osnovu konteksta i tvorbenog modela; razumije značaj čitanja za unapređivanje leksičkog fonda.

Sljedeći iskazi opisuju šta učenik zna i umije na **srednjem nivou**:

1. Oblast: JEZIK

2BJK.2.1.1. Posjeduje šira znanja o historijskom razvoju jezika i njegovim bitnim svojstvima; posjeduje osnovna znanja o razvoju i vrsti pisma; definira i razlikuje jezične jedinice koje pripadaju različitim jezičnim nivoima; posjeduje osnovna znanja o pravopisu i vrstama pravopisa; ima

¹ Tekstovi koji su pogodni za obradu gradiva iz jezika i književnosti.

osnovna znanja o jezičnoj raznolikosti i srodnosti, jezičnim univerzalijama; posjeduje kulturu dijaloga; razumije ono što standardni varijetet odvaja od drugih varijeteta; čuva zavičajni govor uz najveće poštivanje kulturnih vrijednosti drugih naroda i etničkih zajednica.

2BJK.2.1.2. Razlikuje dijalekte i poddijalekte bosanskog jezika i njihove glavne osobine; zna osnovna pravila zamjene glasa *jat* (ijekavski, ekavski i ikavski govor); zna faze razvoja bosanskog književnog jezika i značaj koji ima u kulturnom, društvenom i historijskom razvoju Bošnjaka; uvažava govornike drugih jezika i drugačijih govornih navika.

2BJK.2.1.3. Poznaje dijelove govornog aparata i na koji način se proizvode glasovi; zna kriterije klasifikacije glasova i podjelu na klase po artikulacijskim i akustičkim karakteristikama; zna jedinice akcenatskog sistema i njihova obilježja; umije da pročita pravilno akcentovanu riječ; zna fonološki i morfološki uvjetovane alternacije.

2BJK.2.1.4. Posjeduje šira znanja o klasifikaciji riječi na vrste i podvrste; razlikuje osnovne načine tvorbe riječi (izvođenje, slaganje, kombinovanje); poznaje pojam morfeme i osnovnu podjelu i umije da izvrši podjelu riječi na tvorbene morfeme; primjenjuje normu u vezi s oblicima riječi u manje frekventnim slučajevima.

2BJK.2.1.5. Umije da se koristi svim sintakšičkim mogućnostima bosanskog jezika; posjeduje šira znanja o sintagmi; zna osnovne jedinice sintakse; poznaje glavne odlike nezavisnosloženih i zavisnosloženih rečenica; ima osnovno znanje o kongruenciji i negaciji; razumije pojam elipse; ima osnovna znanja o prostim i složenim glagolskim oblicima i pravilnoj upotrebi padeža.

2BJK.2.1.6. Posjeduje bogat i raznolik leksički fond koristeći standardni književni jezik u izražavanju; precizno i pouzdano upotrebljava jezik da bi izrazio svoja iskustva; razlikuje riječi po vremenskoj raslojenosti, po porijeklu, prostiranju.

2. Oblast: KNJIŽEVNOST

2BJK.2.2.1. Tumači književni tekst posmatrajući ga sa aspekta teme, ideje i kompozicije djela; objašnjava djelo kroz kontekst.

2BJK.2.2.2. Obilje usvojenih književnoteorijskih pojmove primjenjuje u interpretiranju književnih ostvarenja predviđenih planom i programom.

2BJK.2.2.3. Interpretirajući književnomjetnička i književnonaučna djela jasno razlučuje unutarnji i spoljašnji pristup; primjenjujući svoje znanje bolje razumije i tumači različite sadržaje.

2BJK.2.2.4. Umije da obrazloži estetske i strukturne osobine književnomjetničkog i književnonaučnog djela. Procjenjuje jasnost izloženih ideja; zna da uoči i imenuje stilske postupke; objašnjava kako i koliko određene odlike tih tekstova omogućavaju razumijevanje i doživljaj.

2BJK.2.2.5. Zna da objasni specifičnost književnosti i njene zbilje u odnosu na drugačije društvene pojavnosti.

2BJK.2.2.6. Široku paletu novousvojenih književnoteorijskih pojmove u okviru bošnjačke književnosti primjenjuje kada tumači djela predviđena planom. Razlikuje karakteristike alhamijado i divanske književnosti; posjeduje znanja o odlikama epoha i pravaca u razvoju bošnjačke i svjetske književnosti.

2BJK.2.2.7. Uočavajući problemske situacije u ponuđenim tekstovima; samostalno pristupa njihovom analiziranju i rješavanju.

2BJK.2.2.8. Pristupajući tumačenju programom predviđenih sadržaja, koristi i primarnu i sekundarnu literaturu. Zna da će samo na taj način sagledati sve potrebite aspekte za razumijevanje djela.

2BJK.2.2.9. Koristeći bogatstvo bošnjačke i svjetske književne baštine, razvija lične mogućnosti vezane za percepciju, doživljaj, komparaciju, vrednovanje različitih književnonumjetničkih i književnonaučnih sadržaja; razvija literarno, kulturno, jezičko i nacionano biće u sebi.

3. Oblast: JEZIČKA KULTURA

2BJK.2.3.1. Govori u zvaničnim situacijama, javno i pred većim auditorijem o temama iz oblasti jezika, književnosti i kulture, koristeći se pritom književnim jezikom; učestvuje u javnim debatama sa više učesnika; procjenjuje slušaoca i oblikuje svoj govor prema njegovim potrebama i mogućnostima; ima potrebu i naviku da razvija sopstvenu govornu kulturu; s pažnjom i razumijevanjem sluša zahtjevnije izlaganje s temom iz jezika, književnosti i kulture; sluša kritički procjenjujući govornikovu argumentaciju i objektivnost.

2BJK.2.3.2 Razumije složeniji književni i neumjetnički tekst, prepoznaje njegovu svrhu; pronalazi eksplisitne i implicitne informacije; izdvaja informacije prema zadatom kriteriju; izdvaja glavne ideje; prati razvoj određene ideje; uspoređuje informacije i ideje iz dvaju ili više tekstova da bi razumio odgovarajući značenjski ili stilski aspekt prema zadatom kriteriju; analizira i tumači one sisteme motivacije koji se javlaju u književnom djelu pri oblikovanju likova i izgradnji događaja; tumači tekstove oslanjajući se na drugi tekst.

2BJK.2.3.3. Sastavlja složeniji pisani tekst (iz jezika, književnosti ili slobodna tema) koristeći se opisom, pripovijedanjem i izlaganjem; u govornoj ili pisanoj raspravi precizno iznosi svoje ideje i obrazlaže svoj stav; trudi se da govori i piše zanimljivo, praveći prikladne digresije i birajući zanimljive detalje i odgavarajuće primjere; uočava poentu i izlaže je na prikidan način; precizno iznosi svoje doživljaje i utiske povodom književnog ili drugog umjetničkog djela; sažeto prepričava složeniji književni tekst i rezimira složeniji književni i neumjetnički tekst na teme neposredno vezane za gradivo; piše izvještaje i referat; primjenjuje pravopisnu normu u slučajevima predviđenim programom.

2BJK.2.3.4. Ima sposobnost i naviku da u različite svrhe (informiranje, učenje, lični razvoj, estetski doživljaj, zabava...) čita zahtjevnije tekstove (književnonumjetničke tekstove, stručne i naučnopopularne tekstove iz oblasti nauke o jeziku i književnosti, tekstove iz medija); ima izgrađen čitalački ukus svojstven kulturnom i obrazovnom čovjeku; primjenjuje složene strategije čitanja; bira strategiju čitanja koja odgovara svrsi čitanja.

2BJK.2.3.5. Kritički promišlja složeniji književni i neumjetnički tekst: prepoznaje njegovu svrhu; razdvaja objektivnu tvrdnju od autorove interpretacije; procjenjuje da li je autor teksta neutralan ili pristrasan i obrazlaže svoju procjenu; razliku eksplisitne i implicitne autorove stavove; argumentirano vrednuje da li autor složenijeg ekspozitornog ili argumentiranog teksta pogodnog za obradu gradiva iz jezika i književnosti iznosi sve potrebite informacije i da li pruža dovoljne i vjerodostojne dokaze za to što tvrdi.

2BJK.2.3.6. Procjenjuje da li je složeniji neumjetnički tekst pogodan za obradu gradiva iz jezika i književnosti i procjenjuje da li je takav tekst dobro strukturiran i koherentan; procjenjuje da li su ideje izložene jasno i precizno; uočava stilске postupke u ovim tekstovima; procjenjuje koliko određene odlike teksta utiču na njegovo razumijevanje.

Sljedeći iskazi opisuju šta učenik zna i umije na **naprednom nivou**:

1. Oblast: JEZIK

2BJK.3.1.1. Razumije važnost uloge jezika u razvoju komunikacijskih vještina, oblikovanju svijesti i kreativnosti; poznaje konverzaciona načela (kvaliteta, kvantiteta, odnosa i načina); jasan mu je pojam kategorizacije; razumije informativnu i stilsku vrijednost rečenice; jasna su mu sredstva veze među rečenicama (koherencija).

2BJK.3.1.2. Poznaje pravila o rasporedu akcenata i umije da ih primijeni na jednostavnim primjerima.

2BJK.3.1.3. Posjeduje šira znanja o promjeni u okviru vrsta riječi i načinima tvorbe riječi u bosanskom jeziku; rastavlja riječi na morfeme i imenuje morfeme u odnosu na mjesto u riječi.

2BJK.3.1.4. Posjeduje detaljnija znanja o pravilnoj upotrebi padeža i glagolskih oblika; razlikuje bezlične i lične rečenice; umije da analizira gramatičku i značenjsku strukturu komplikovanih rečenica građenih po različitim modelima; poznaje različite veze među članovima sintagme (kongruencija).

2BJK.3.1.5. Ima šira znanja o rječnicima i rječničkom članku, njegovoј stukturi i elementima.

2. Oblast: KNJIŽEVNOST

2BJK.3.2.1. Čita, tumači, analizira, istražuje književnoumjetnička i književnonaučna djela predviđena školskim programom. Koristeći dodatnu literaturu i podatke o književnom opusu autora, interpretaciji teksta prilazi analitički i studiozno, posmatrajući ga u širem kontekstu.

2BJK.3.2.2. Interpretirajući književna djela koristi stečena znanja o književnoteorijskim pojmovima.

2BJK.3.2.3. Koristeći metodu spoljašnjeg i unutarnjeg pristupa tekstu, rasvjetjava različite aspekte književnoumjetničkog djela.

2BJK.3.2.4. Tumači i razlikuje osobenosti divanske i alhamijado književnosti; ističe jezičke, estetske i strukturne osobine tih djela, kao i njihovu izraženu didaktičku funkciju.

2BJK.3.2.5. Razumije osobenost književnog izraza koji, u stilu komunikacije sa čitaocem, koristi prisustvo ili odsustvo pripovjedača, pripovjedni fokus, status istorijskog i fiktivnog.

2BJK.3.2.6. Koristeći znanja o odlikama, epohama, pravcima, stilovima, interpretira i vrednuje književnoumjetnička i književnonaučna djela predviđena programom, ali i ona izvan programa.

2BJK.3.2.7. Razumije probleme i ideje u književnom djelu; samostalno prilazi njihovom rješavanju i argumentirano brani svoje stavove, koristeći primarnu i sekundarnu literaturu.

2BJK.3.2.8. Selekciju sekundarne literature, koju koristi prilikom tumačenja djela, vrši samostalno.

2BJK.3.2.9. Sa izoštrenim osjećajem za strategiju čitanja pristupa djelima bošnjačke i svjetske književnosti, i na taj način razvija jezički, literarni, estetski, kulturni i nacionalni identitet.

3. Oblast: JEZIČKA KULTURA

2BJK.3.3.1. Diskutuje o složenim temama iz jezika, književnosti i kulture; diskutuje o smislu i vrijednostima književnih tekstova i o svrsi i vrijednostima neumjetničkih tekstova koristeći stručnu terminologiju.

2BJK.3.3.2. Izlaže (u zvaničnim situacijama, javno i pred većim auditorijem) i piše o temama iz oblasti jezika, književnosti i kulture; ima razvijene govorničke vještine; prepostavlja različite stavove auditorija i u skladu s tim problematizira pojedine sadržaje; prepoznaje, analizira verbalnu i neverbalnu reakciju sagovornika, odnosno auditorija, i tome prilagođava svoj govor; slušajući govornika procjenjuje sadržinu i formu njegovog govora i način njegovog govorenja.

2BJK.3.3.3. Kompoziciono i logički skladno piše stručni tekst na teme iz književnosti i jezika kao i novinski članak.

2BJK.3.3.4. Organizira, klasificira, uopćava i na sličan način obrađuje informacije iz književnih i neumjetničkih tekstova na osnovu zadatog ili samostalno postavljenog kriterija.

2BJK.3.3.5. Produbljeno kritički promišlja složeniji tekst; procjenjuje koliko složeniji ekspozitorni tekst uspješno prenosi informacije publici kojoj je namijenjen, uočavajući koje informacije nedostaju; izdvaja dokaznu građu na kojoj autor argumentiranog teksta zasniva svoje stavove i određuje sredstva kojima ih iznosi; zapaža autorove greške u zaključivanju i slično.

2BJK.3.3.6. Procjenjuje stilske postupke u književnom i neumjetničkom tekstu; uspoređuje stilske postupke u dva složena teksta; tumači njihovu ulogu u ostvarivanju estetskih i značenjskih oblika navedenih vrsta tekstova.

2BJK.3.3.7. Izgrađuje svijest o sebi kao čitaocu; razvija čitalačku autorefleksiju (razumije ulogu čitanja u sopstvenom razvoju; ima razvijenu kritičku svijest o svojim čitalačkim sposobnostima...).

Komentari uz standarde

Oblast JEZIK

STANDARD 1.

2.BJK.1.1.1. Posjeduje osnovna znanja o jeziku kao sistemu znakova i sredstvu sporazumijevanja i komuniciranja; ima osjećaj pripadnosti i poštivanja prema vlastitom jeziku i uvažava i poštuje druge jezike; ima potrebu upotrebe jezika na pozitivan i društveno odgovoran način, bez predrasuda; razumije red riječi u rečenici, poznaje povezivanje rečenica u diskurz, prepoznaje tipove teksta; razlikuje temeljne jezikoslovne pojmove; zna osnovne pojmove iz sociolingvistike; ima osnovna znanja o fazama razvoja bosanskog jezika kroz stoljeća; poznaje i primjenjuje pravopisnu normu.

2.BJK.2.1.1. Posjeduje šira znanja o historijskom razvoju jezika i njegovim bitnim svojstvima; posjeduje osnovna znanja o razvoju i vrsti pisma; definira i razlikuje jezične jedinice koje pripadaju različitim jezičnim nivoima; posjeduje osnovna znanja o pravopisu i vrstama pravopisa; ima osnovna znanja o jezičnoj raznolikosti i srodnosti, jezičnim univerzalijama; posjeduje kulturu dijaloga; razumije ono što standardni varijetet odvaja od drugih varijeteta; čuva zavičajni govor uz najveće poštivanje kulturnih vrijednosti drugih naroda i etničkih zajednica.

2.BJK.3.1.1. Razumije važnost uloge jezika u razvoju komunikacijskih vještina, oblikovanju svijesti i kreativnosti; poznaje konverzaciona načela (kvaliteta, kvantiteta, odnosa i načina); jasan

mu je pojam kategorizacije; razumije informativnu i stilsku vrijednost rečenice; jasna su mu sredstva veze među rečenicama (koherentnost).

Ovi se standardi ne mogu u potpunosti provjeravati određenim pismenim zadatkom već kontinuirano tokom nastave, i podrazumijeva praćenje učenikovog odnosa prema vlastitom i tuđem jezičkom naslijeđu. Na taj se način izgrađuje društveno zreo senzibilitet prema drugom i drugačijem, a što će posebno biti važno za obazrivost prema govoru mržnje. Formulacija standarda je usmjerena ka općim načelima svijesti o važnosti jezika u svim dionicama njegova postojanja. Pojam jezika označava: (1) komunikacijski sistem kojim se čovjek koristi u sporazumijevanju, (2) poseban jezik nekog naroda ili grupe i (3) jezik određene struke.

Svijest o vlastitom jeziku temelji se na poznavanju činjenica iz oblasti nauke o jeziku – u sinhronijskom i dijahronijskom posmatranju jezika. Faze u razvoju bosanskog jezika su: (1) bosansko srednjovjekovlje, (2) osmanski period, (3) austrougarsko razdoblje, (4) doba između dva svjetska rata, (5) jugoslovensko doba i (6) savremeno doba, vrijeme nakon raspada Jugoslavije i agresije na Bosnu i Hercegovinu. Podrazumijeva se da učenik na osnovnom nivou poznaje navedene faze razvoja bosanskoga jezika i njihove najznačajnije odlike; na srednjem da poznaje posebnosti razvoja jezičke politike u datom razdoblju, a na naprednom poznaje društveno-političke okolnosti u kojima se faza ostvaruje.

STANDARD 2

2.BJK.1.1.2. Razlikuje književni/standardni jezik i dijalekte, ima pravilan stav prema svom i drugim dijalektima; ima potrebu da čuva svoj dijalekat i sve potrebite različnosti, ali i da razvija tolerantnost prema drugim dijalektima; umije da prepozna osnovne varijetete; razumije položaj etnografskih dijalektizama u standardnom jeziku i prepozna funkcionalne stilove bosanskog jezika; zna osnovne podatke o mjestu bosanskog jezika među drugim slavenskim i indoevropskim jezicima; umije da koristi rječnike, enciklopedije, knjige, novine, literaturu i internet kao izvor informacija.

2.BJK.2.1.2. Razlikuje dijalekte i poddijalekte bosanskog jezika i njihove glavne osobine; zna osnovna pravila zamjene glasa *jat* (ijekavski, ekavski i ikavski govor); zna faze razvoja bosanskog književnog jezika i značaj koji ima u kulturnom, društvenom i historijskom razvoju Bošnjaka; uvažava govornike drugih jezika i drugačijih govornih navika.

2.BJK.3.1.2. Poznaje pravila o rasporedu akcenata i umije da ih primjeni na jednostavnim primjerima.

U potpunosti razumije da se pod pojmom *književni jezik* misli na standardnojezičku normu bosanskoga jezika, a pod pojmom *narodni jezik* da se misli na dijalekatske razlike prema definiranoj normi. Od učenika se očekuje da razlikuje šta je tekst napisan standardnim jezikom, od onoga napisanog nekim narodnim govorom. Potrebno je da razlikuje slavensku grupu jezika od germanskih ili romanskih, te da jasno umije smjestiti bosanski jezik u okviru porodice slavenskih jezika kao jedan od južnoslavenskih jezika.

Na sve tri razine znanja i umijeća podrazumijeva se da uspješno definira razliku između jednoznačnih i više značnih riječi, ponudi primjere za jedne i druge, te da među ponuđenim riječima prepozna koje su jednoznačne, a koje više značne. Pritom, umije raslojavati jednu više značnu riječ na slojeve njezinih značenja.

Faze razvoja jezika posmatra u okviru šireg konteksta društveno-političkih turbulencija kod Bošnjaka datog razdoblja.

Uspješno akcentira riječi kako prema ortoepskoj normi bosanskoga jezika tako i prema dijalektu kome pripada.

STANDARD 3

2.BJK.1.1.3. Zna osnovnu podjelu glasova i umije da napravi razliku između pravilnog i nepravilnog izgovora glasa; prepoznaje fonetske i fonološke jedinice bosanskog standardnog jezika, njihova artikulaciona i akustička obilježja; pravilno upotrebljava glas „h“ gdje mu je po etimologiji i normi mjesto; ima osnovna znanja o slogu, njegovoj strukturi i tipovima; zna jedinice akcenatskog sistema i njihova obilježja; razumije pojmove: enklitika i proklitika, postakcenatska dužina.

Učenik prepoznaje glasove prema mjestu njihova nastanka i ispravno ih izgovara, što se također provjerava kontinuirano tokom nastave. Pisani zadaci se oblikuju na način da učenik zaokruži ili podvuče tačan odgovor o mjestu nastanka određenoga glasa. Posebna se pažnja posvećuje glasu „h“, kako na onim mjestima koje mu po etimologiji pripadaju tako i na onim na kome se prema normi bosanskoga jezika nalazi.

2.BJK.2.1.3. Poznaje dijelove govornog aparata i na koji način se proizvode glasovi; zna kriterije klasifikacije glasova i podjelu na klase po artikulacijskim i akustičkim karakteristikama; zna jedinice akcenatskog sistema i njihova obilježja; umije da pročita pravilno akcentovanu riječ; zna fonološki i morfološki uvjetovane alternacije.

Na ovom nivou učenik poznaje govorni aparat i umije objasniti kretanje zračne struje i raznolike prepreke na koje struja nailazi te time tvori određeni glas. Pritom, razaznaje određene nepravilnosti prilikom izgovaranja glasova i umije objasniti koji je dio datog procesa potrebno popraviti.

2.BJK.3.1.3. Posjeduje šira znanja o promjeni u okviru vrsta riječi i načinima tvorbe riječi u bosanskom jeziku; rastavlja riječi na morfeme i imenuje morfeme u odnosu na mjesto u riječi.

Uz sve navedeno iz prethodnih standarda, učenik umije objasniti raznolike načine tvorenja riječi bosanskoga jezika, te pojedinačne riječi uspješno rastavlja na morfeme, a svaku od njih određuje prema mjestu u dатој riječi.

STANDARD 4

2.BJK.1.1.4. Poznaje i razlikuje promjenljive i nepromjenljive vrste riječi, kao i njihove podvrste; prepoznaje oblike sa izvršenim glasovnim promjenama i odstupanja od njih; uočava osnove i nastavke u promjenljivim riječima; zna osnovne vrste morfema i umije da gradi nove riječi primjenjujući principe tvorbe.

Riječ je o tome da učenik jasno razaznaje koje su promjenljive, a koje nepromjenljive vrste riječi, što se može provjeravati popisom primjera, ili, što je nekada učinkovitije, analizom odgovarajućeg književnoga teksta iz kojega će ih sam prepoznavati. Pritom, kod promjenljivih riječi umije prepoznati koje morfeme pripadaju osnovama, a koje nastavcima. Važno mjesto jeste obučavanje učenika da na temelju analiziranih riječi umije sam graditi nove primjere, čime će njegovo pasivno znanje postati aktivno upotrebljivo.

2.BJK.2.1.4. Posjeduje šira znanja o klasifikaciji riječi na vrste i podvrste; razlikuje osnovne načine tvorbe riječi (izvođenje, slaganje, kombinovanje); poznaje pojam morfeme i osnovnu podjelu i umije da izvrši podjelu riječi na tvorbene morfeme; primjenjuje normu u vezi s oblicima riječi u manje frekventnim slučajevima.

Na ovom nivou učenik više nije u stanju samo prepoznavati koja riječ pripada kojoj vrsti promjenljivih, odnosno nepromjenljivih vrsta riječi, već umije objasniti ovakav sistem klasifikacije i odmah ponuditi vlastite primjere. Kod promjenljivih vrsta riječi razlikuje na koji je način data riječ nastala – izvedenica, složenica, ili je nastala kombinacijom – kao i da umije objasniti poziciju morfema unutar datog primjera.

2.BJK.3.1.4. Posjeduje detaljnija znanja o pravilnoj upotrebi padeža i glagolskih oblika; razlikuje bezlične i lične rečenice; umije da analizira gramatičku i značenjsku strukturu komplikovanijih rečenica građenih po različitim modelima; poznaje različite veze među članovima sintagme (kongruencija).

U potpunosti poznaje i umije objasniti pravilnu upotrebu padeža, a što u potpunosti razlikuje od dijalekatskog nepravilnog korišćenja. Naročita se pažnja treba posvetiti u onim mjestima gdje je upotreba padežnog sistema bosanskoga jezika u datom narodnom govoru izostala. Nastavnik se treba podrobno upoznati sa specifičnostima upotrebe padeža u kraju iz kojega učenici dolaze, te pripremu iskoristiti za njihovo osposobljavanje za uspješno razlikovanje norme od dijalekta.

STANDARD 5

2.BJK.1.1.5. Pravilno sklapa rečenicu; zna osnovne pojmove sintakse i nazive rečeničnih dijelova od kojih se stvara rečenica; prepoznaće u rečenici objekat, atribut i apoziciju; pravi razliku između aktivne i pasivne rečenice.

To znači da učenik umije pravilno uobičiti vlastiti iskaz u formu gramatički ispravne rečenice, kako u usmenom tako i u pisanim govoru, pri čemu su mu poznati nazivi rečeničnih dijelova koji tvore kreirani iskaz. Praktični se rad može kretati od umijeća sastavljanja rečenice prema njezinoj analizi, a isto se tako može temeljiti na analizama odgovarajućih primjera rečenica iz književnih djela. Sasvim uspješno umije prepoznati osnovne dijelove rečenice: objekat, atribut i apoziciju, te u potpunosti razlikuje aktivnu od pasivne rečenice.

2.BJK.2.1.5. Umije da se koristi svim sintaksičkim mogućnostima bosanskog jezika; posjeduje šira znanja o sintagmi; zna osnovne jedinice sintakse; poznaje glavne odlike nezavisnosloženih i zavisnosloženih rečenica; ima osnovno znanje o kongruenciji i negaciji; razumije pojam elipse; ima osnovna znanja o prostim i složenim glagolskim oblicima i pravilnoj upotrebi padeža.

Na ovom nivou učenik samouvjereno upotrebljava sve važnije rečenične modele bosanskoga jezika, što podrazumijeva da umije tvoriti rečenice prema zadatom modelu i da ih umije objasniti. Sintagmu kao važnu sintaksičku kategoriju učenik prepoznaće i umije objasniti iz kojih je dijelova sastavljena i kojoj vrsti pripada. Nadogradnja znanja definiranih prethodnim standardom, iz oblasti upotrebe padeža i glagolskih oblika, ogleda se kako u produbljivanju informacija tako i u analizi složenijih primjera.

2.BJK.3.1.5. Ima šira znanja o rječnicima i rječničkom članku, njegovoj stukturi i elementima.

Ovdje se misli na zaokruženje prethodno definiranih znanja i umijeća, a što se ostvaruje ukazivanjem na važnu rječničku građu bosanskoga jezika. Zadaci se oblikuju od konkretnog primjera rječnika bosanskoga jezika o kome se treba saznati što više informacija, pa do prisutnosti karakteristične leksike bosanskoga jezika u zajedničkim rječnicima nekadašnjeg srpskohrvatskog/hrvatskosrpskoga jezika.

STANARD 6

2.BJK.1.1.6. Ima leksički fond u skladu sa svojom dobi, interesima i potrebama, kojim se služi u skladu sa jezičkom normom; razumije leksičko-semantičke pojmove (metafora, metonimija, antonimi, sinonimi, homonimi); razlikuje posuđenice od domaćih riječi i zna razloge jezičkog posuđivanja riječi, ali ih ne upotrebljava automatski (osim onih tuđica, a posebno orijentalizama, za koje ne postoji zamjena u bosanskom jeziku); razumije značenje frazema u bosanskom jeziku; poznaje pravopisne priručnike, rječnike i gramatike bosanskog jezika i umije da se koristi njima.

2.BJK.2.1.6. Posjeduje bogat i raznolik leksički fond koristeći standardni književni jezik u izražavanju; precizno i pouzdano upotrebljava jezik da bi izrazio svoja iskustva; razlikuje riječi po vremenskoj raslojenosti, po porijeklu, prostiranju.

Ovaj standard kroz dva nivoa definira „leksički fond u skladu sa svojom dobi“ i „bogat i raznolik leksički fond“, čime se na osnovnom i na srednjem nivou zahtijeva poseban angažman ka obogaćivanju vlastitog rječnika. Ostvaruje se izvlačenjem novih riječi iz književnog ili izvanknjiževnog teksta, te se posebna pažnja posvećuje analizi pojedinačnih primjera riječi.

Tuđice, a posebno orijentalizme, poznaje prema njihovoj mogućnosti prevodenja na bosanski jezik i prema njihovoj učestalosti. Razlikuje tri kategorije tuđica: one za koje nema adekvatne zamjene u bosanskom jeziku (bubreg), one za koje postoji zamjena, ali češće koristimo tuđicu (peškir/ubrus) i one za koje postoji zamjena i češće koristimo zamjenu, a tuđica postaje stilski obilježena (prozor/pendžer).

ZADACI za oblast JEZIK

Zadatak 1

2.BJK.1.1.1.	Osnovni nivo
Zaokruži slova ispred tačnih tvrdnjki o jezicima u svijetu.	
<p>a) Na svakom jeziku ljudi se mogu izražavati precizno i jasno.</p> <p>b) Ljubav se najbolje izražava na francuskom jeziku.</p> <p>c) Pojedini jezici imaju logičniju gramatičku strukturu od drugih.</p> <p>d) Poezija se može pisati na bilo kom jeziku.</p> <p>e) Jezik koji ima više govornika sam po sebi bolji je od jezika koji ima manje govornika.</p>	
Rješenje	
a), d)	

Zadatak 2

2.BJK.1.1.1.	Osnovni nivo
Odredi vrstu teksta (oblik diskursa) u odlomku iz <i>Priča iz 1001 noći</i> Čamila Sijarića.	
<p>Veliki care, da ti ispričam: U jednoj zemlji na sjeveru ima više bijela kamena, nego što na moru ima bijele pjene. A bregovi, brda i planine u toj su zemlji kao što su valovi na velikom moru, onda kad se more s vjetrovima zavadi. Tamo kad bi došao, veliki care, učinilo bi ti se da je sva ta zemlja načinjena od samih oklopa - nekad davno izginulih oklopnika... Kad zagrme gromovi u oblacima, dolje na zemlji zazveći kamen - kao što u boju zazveći čelik kad se sudari mač sa mačem. Još ti ovo mogu reći, veliki care, o toj zemlji... Jedna plaha rijeka presijeca je. Razmakla je brda i planine i potekla sa sjevera najug. Od hiljade rijeka na svijetu nijedna nije - ni da joj papuče pred nogama okrene, prije nego što će u more ići, eto, takva je ta rijeka. Kao da je gazela potrcala kroz tu zemlju i kao da još trči - eto, takva je ta rijeka. I za dugo - za dugo nisu je mogli uhvatiti da je mostom premoste. Uhvatila ju je najzad ptica!</p>	
Odgovor: _____	
Rješenje	
opis/ deskripcija/ deskriptivni tekst/ sugestivni opis/ sugestivna deskripcija	

Zadatak 3

2.BJK.1.1.2.

Osnovni nivo

Rasporedi sljedeće riječi u tabele vodeći računa o akcentu.

Zid, zidati, dušo, duša, nogu, nogu, zemlju, zemlja

dugosilazni	Dugouzlazni	Kratkosilazi	Kratkouzlazni

Rješenje

dugosilazni	Dugouzlazni	Kratkosilazni	Kratkouzlazni
zid	zidati	nogu	noga
dušo	duša	zemlju	zemlja

Zadatak 4

2.BJK.1.1.3.

Osnovni nivo

Iz riječi ČARŠIJA izdvoj:

- 1) samoglasnike: _____
- 2) bezvučne šumne suglasnike: _____
- 3) sonante: _____

Rješenje

- 1) a, i, (a)
- 2) č, š
- 3) r, j

Zadatak 5

2.BJK.1.1.3.

Osnovni nivo

Uspravnim crtama podijeli riječi **na slogove** u sljedećoj rečenici.

Svijet mi je odjednom postao tajna, i ja njemu.

(Iz romana *Derviš i smrt Meše Selimovića*)

Rješenje

Svi|jet mi je od|jed|nom po|stao taj|na, i ja nje|mu.

Zadatak 6

2.BJK.1.1.4.	Osnovni nivo
Odredi kojoj vrsti riječi pripada podvučena riječ u rečenici. Tada se začelo njegovo osjećanje krivnje <u>pred</u> Begzadom. (Iz romana <i>Istočni diwan</i> Dževada Karahasana)	
Rješenje	
Prijedlog	

Zadatak 7

2.BJK.1.1.5.	Osnovni nivo
Zaokruži glavnu riječ podvučene sintagme. <u>Iskusni</u> ljudi i stare knjige jednako su zanimljivi.	
Rješenje	
Ljudi	

Zadatak 8

2.BJK.1.1.6.	Osnovni nivo
Šta znači riječ ISHOD u sljedećoj rečenici? Takav povoljan rasplet događaja svakako nije bio ishod kancelarevog svjesnog nastojanja.	
Zaokruži slovo ispred tačnog odgovora.	
a) uspjeh b) pokušaj c) početak d) rezultat	
Rješenje	
d)	

Zadatak 9

2.BJK.1.1.6.	Osnovni nivo
Podvuci metaforu (kao leksički mehanizam) u sljedećoj rečenici.	
<p>Oružje Alberta Lorda i Milmana Parrya u dokazivanju homerskog pitanja bio je epski „pjevač priča“ Avdo Međedović iz Sandžaka.</p>	
Rješenje	
Oružje	

Zadatak 10

2.BJK.1.1.6.	Osnovni nivo
Pročitaj značenja riječi i uz svaku rečenicu napiši broj značenja u kojem je upotrijebljena riječ.	
KOLO:	
<p>1. točak, 2. okrugli predmet na napravama ili strojevima kojim se nešto pokreće, upravlja (točku sličan kamen koji melje brašno, točku sličan drveni ili metalni predmet koji služi za lakše izvlačenje vode iz bunara), 3. skup ljudi združenih po nekom zajedništvu (dobi, zajedničkom poslu i dr.), 4. niz sportskih natjecanja u određenom vremenskom razmaku, 5. ples u kojem su plesači postavljeni u krug i drže se jedan drugoga, 6. vozilo na točkovima (auto, zaprežna kola, željeznički vagon)</p>	
<p>a) Rado plešemo narodna kola. _____ b) Odigrano je prvo kolo fudbalskog prvenstva _____ c) Slomilo se kolo na kočiji. _____ d) Okrećući kolo na bunaru polako je izvlačila posudu s vodom. _____ e) Dovezao je kola puna robe. _____ f) Sjeo je u kola, dao gas i odjurio. _____ g) U kolu svojih vršnjaka isticao se glasom i stasom. _____</p>	
Rješenje	
a)5, b) 4, c) 1, d) 2, e) 6, f) 6, g) 3	

Zadatak 11

2.BJK.2.1.1.

Srednji nivo

Hronološki (po vremeskom redoslijedu) poredaj pisma bosanskog jezika:

Latinica, bosančica, glagoljica.

1. _____
2. _____
3. _____

Rješenje

1. glagoljica
2. bosančica
3. latinica

Zadatak 12

2.BJK.2.1.2.

Srednji nivo

Pažljivo pročitaj tekst koji je pred tobom. U njemu je prisutna ekavska zamjena jata. Ijekaviziraj ga.

Mnogo godina kasnije, pred strojem za streljanje, pukovnik Aurelijano Buendija setiće se onog davnog popodneva kada ga je otac poveo da prvi put vidi led. Makondo je onda bilo selo sa dvadeset kuća od blata i trske, sagrađeno na obali reke, čije su se bistre vode valjale koritom punim uglačanih oblutaka, belih i velikih kao neka preistorijska jaja. Svet je bio tako nov, mnoge stvari još nisu imale ime i, da bi se pomenule, trebalo ih je pokazati prstom.

Odgovor:

Rješenje

Mnogo godina kasnije, pred strojem za strijeljanje, pukovnik Aurelijano Buendija sjetiće se onog davnog popodneva kada ga je otac poveo da prvi put vidi led. Makondo je onda bilo selo sa dvadeset kuća od blata i trske, sagrađeno na obali rijeke, čije su se bistre vode valjale koritom punim uglačanih oblutaka, bijelih i velikih kao neka preistorijska jaja. Svet je bio tako nov, mnoge stvari još nisu imale ime i, da bi se pomenule, trebalo ih je pokazati prstom.

Zadatak 13

2.BJK.2.1.2.

Srednji nivo

Druga faza razvoja bosanskog književnog jezika tzv. tursko doba odvijala se kroz tri vida. Nabroj ih.

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

Rješenje

- 1) pisana aktivnost na narodnom jeziku
- 2) divanska književnost/stvaralaštvo na turskom, perzijskom i arapskom jeziku
- 3) alhamijado literatura

Zadatak 14

2.BJK.2.1.3.

Srednji nivo

Iz riječi ČITANKA, ŠUPA i MJESTO prepiši sve bezvučne suglasnike.

Odgovor: _____

Rješenje

č,t,k, š,p,s, (t)

Zadatak 15

2.BJK.2.1.5 .

Srednji nivo

U sljedećoj rečenici podvuci sve **zvučne** suglasnike.

Bogatstvo se može izgubiti, ali ta sreća u sopstvenom srcu može biti trenutno prigušena, no uvijek će opet oživjeti, sve dok živiš.

Rješenje

Bogatstvo se može izgubiti, ali ta sreća u sopstvenom srcu može biti trenutno prigušena, no uvijek će opet oživjeti, sve dok živiš.

Zadatak 16

2.BJK.2.1.4.	Srednji nivo
Odredi korijensku morfemu riječi.	
Imam <u>kućicu</u> na selu.	
Korijenski morfem: _____	

Zadatak 17

2.BJK.2.1.5.	Srednji nivo
Odredi broj nezavisnih predikatskih rečenica u sljedećoj komunikativnoj rečenici.	
Hadžija je gazio kaljavim putem, čuvao od blata meke žute čizme, gledao mokro pokislo selo.	
(Iz romana <i>Bihorci</i> Čamila Sijarića)	

Odgovor: _____

Rješenje

Tri nezavisne predikatske rečenice.

Zadatak 18

2.BJK.2.1.6.	Srednji nivo
Mula Mustafa Bašeskija je smatrao da je bosanski jezik u rječniku daleko bogatiji od arapskog i turskog, a kao dokaz je navodio 45 izraza za glagol ići , dok u arapskom imaju tri, a u turskom samo jedan.	
Napiši kratak sastav po želji gdje ćeš upotrebiti makar pet različitih izraza za glagol ići, pritom vodi računa i o pravopisnoj i gramatičkoj normi.	
<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	

Rješenje

Prihvatljivi su svi odgovori gdje su ispoštovani zahtjevi zadatka.

Zadatak 19

2.BJK.3.1.1

Napredni nivo

Pred tobom se nalazi odlomak iz teksta *O lingvističkim interpretacijama* dr. Hasnije Muratagić-Tune.

Formalisti, naročito Roman Jakobson, promatraju poeziju kao usmjerenost na sam izraz. Odlazeći u Prag (iz Moskve) i kasnije u Sjedinjene Američke Države, on će povezati formalizam sa učenjem strukturalista i semiotičara. Posebna struja proučavanja književnog djela jeste Nova kritika (XX stoljeće). Ona traga za preocjenjivanjem književne prošlosti. Odbacuje romantičarske i pozitivističke pretpostavke ispitivača. Svako umjetničko djelo ocjenjuje se u odnosu na sva djela prethodnih umjetnika koja obrazuju tradiciju. Nova kritika insistira da se pažnja usmjeri na pažljivo čitanje. „Poput oneobičavanja u radovima ruskih formalista, ovdje je kao osobenost pjesničkog izraza ispitivan paradoks“. Slična usredsređenost na tekst karakteristična je i za fenomenološki pristup. Primjena ovog metoda, pored teksta, znači zanimanje i za pisca i za čitaoca. Fenomenolozi se zanimaju za slojevitost književnoga djela (zvučni sloj riječi, sloj značenjskih jedinica, sloj prikazanih predmetnosti i sloj shematski izraženih aspekata /R. Ingarden/). Ukazuju na značaj mjesta neodređenosti, gdje pisac nešto daje samo u naznakama, te čitaocu ostavlja prostor da neodredena mjesta poima po mjeri svoga bića. Moderna lingvistika postala je polazna osnova strukturalista (XX stoljeće). Učenje Ferdinanda de Sosira o jeziku kao funkcionalnom sistemu, odvajanje dijahronije i sinhronije i razlikovanje govora i jezika, podstaklo je ispitivače književnog djela da u svakoj književnoj tvorevini traže sistem odnosa koji postoji među dijelovima koji tvore književno djelo kao cjelinu. Pokazuje se da je za uspješno prenošenje poruke naročito važno razlikovanje ose selekcije i ose kombinacije.

Kojim funkcionalnim stilom je napisan ovaj tekst?

Rješenje

Naučnim funkcionalnim stilom.

Zadatak 20

2.BJK.3.1.1.

Napredni nivo

Kosim linijama poveži funkcionalne stilove sa njihovim karakteristikama.

1. Preciznost, jednostavnost, konciznost	a) književnoumjetnički stil
2. Slikovitost, emocionalnost, figurativnost	b) administrativni stil
3. Jasnost, jednostavnost, uobičajene forme	c) naučni stil

Rješenje

- 1 – c
2 – a
3 – b

2.BJK.3.1.2. Poznaje pravila o rasporedu akcenata i umije da ih primijeni na jednostavnim primjerima.

Zadatak 21

2.BJK.3.1.2.	Napredni nivo
Akcentiraj sljedeće riječi. noga ruka sunce grana polje brat osam kost puhati bašča junak koza	
Rješenje	
Nòga rúka súnce grána pólje brát òsam (òsam) kôst púhati bâšča jùnak kòza	

Zadatak 22

2.BJK.3.1.2.	Napredni nivo
Podvuci akcentovan slog u rijećima: AVLIJA FILOZOF KAHVA	
Rješenje	
<u>AVLIJA</u> , <u>FILOZOF</u> , <u>KAHVA</u>	

Zadatak 23

2.BJK.3.1.3.	Napredni nivo
1. Prefiksom iz načinite pet glagola.	
2. Ispišite iz napisanih glagola u prvom zadatku tvorbenu osnovu.	
Rješenje	
Npr. 1. Izvući, izgraditi, izmisliti, izmiješati, izbirati 2. vući, gradi, misli, mijesha, bira	

Zadatak 24

2.BJK.3.1.4.

Napredni nivo

Odredi **značenje** podvučenog oblika genitiva u rečenici.

Bisera Suljić-Boškailo lahko se prihvatile prevodilačkog posla.

Zaokruži slovo ispred tačnog odgovora.

- a) ablativni genitiv
- b) kvalitativni genitiv
- c) partitativni genitiv
- d) temporalni genitiv

Rješenje

c)

Zadatak 25

2.BJK.3.1.4.

Napredni nivo

Odredi **značenje prezenta** u sljedećem tekstu.

Tekija u kojoj živim nalazi se na izlasku iz kasabe, lijepa je i prostrana, nadnesena nad rječicom št se probija kroz kamen, iz planina, s bašćom i ružičnjakom, sa dugim divanhanom u kojem je tišina mekana kao pamuk [...]

(Iz romana *Derviš i smrt* Meše Selimovića)

Značenje prezenta: _____ i _____

Rješenje

apsolutno i kvalifikovano

Zadatak 26

2.BJK.3.1.5.

Napredni nivo

Koje rječnike najčešće koristiš?

Zaokruži slova ispred odgovora u skladu sa svojim afinitetima ili dopiši.

1. Dvojezične (za učenje stranih jezika)
2. Rječnike književnih termina
3. Rječnike simbola
4. _____

Rješenje

Svi odgovori su prihvatljivi.

Komentari uz standarde

Oblast KNJIŽEVNOST

Književnost kao jezička umjetnina dijeli se na usmenu i pisanu. Zasigurno je stara koliko i sam čovjek. Samo bavljenje književnošću pratimo već dvije i po hiljade godina – od antičke Grčke, Srednjeg vijeka, humanizma i renesanse, baroka i klasicizma, romantizma i realizma, moderne i postmoderne pa sve do danas.

U okviru predmeta Bosanski jezik i književnost bošnjačka književnost, kao dio evropskih i svjetskih nacionalnih književnosti, predstavljena je u historijskom pregledu. Za razliku od osnovne škole gdje je književno djelo tek adekvatan primjer za određeni žanr, u srednjoškolskom obrazovanju se nacionalna književnost izučava u njezinom historijskom razvoju. Stoga je bošnjačka književnost predstavljena u rasponu od prvih pisanih spomenika, pa do savremene književne produkcije.

Program nastave i učenja prati ishode, a ishodi prate standarde. Nastavni sadržaj je tek alat kojim se postiže definirani cilj. Kako bi dostigli definirane kompetencije, a koje se, pored znanja i umijenja analiziranja književnog teksta, tiču se i razumijevanja nacionalnog i kulturnog identiteta Bošnjaka.

Periodizacija bošnjačke književnosti: (1) bosansko srednjovjekovlje, (2) osmanski period, (3) austrougarsko razdoblje, (4) doba između dva svjetska rata, (5) jugoslovensko doba i (6) savremeno doba, vrijeme nakon raspada jugoslavije i agresije na Bosnu i Hercegovinu. U svakom od navedenih razdoblja u nastavnom sdržaju posebno mjesto ima sandžačka književnost Bošnjaka, kao važna sastavnica ukupne bošnjačke književnosti.

Osnovni cilj ovako koncipiranog srednjoškolskog izučavanja književnosti jeste sticanje funkcionalnog znanja, ovladavanje vještina i razvijanje sposobnosti u formiranju stavova:

- konstruktivno i kreativno tumačenje književnosti
- razvijanje argumentiranog kritičkog mišljenja o književnosti
- ovladavanje vještina estetskog vrednovanja književnog djela
- upotreba različitih interpretativnih strategija
- usvajanje i upotreba književnoteorijskih pojmovra
- spoznaja uloge i mjesta bošnjačke književnosti u kontekstu svjetske književnosti
- spoznaja bogatstva kulturnog nasljeđa Bošnjaka u kontekstu svjetske kulturne baštine
- svjesnost važnosti očuvanja književne i kulturne baštine
- razvijanje čitalačkih navika
- poštovanje općeljudskih vrijednosti
- sticanje kulturnog identiteta – nacionalnog, evropskog, globalnog
- spoznaja značaja književnosti za formiranje jezičkog, literarnog, kulturnog i nacionalnog identiteta

Razumijevanje književnosti omogućava čovjeku da razumije sebe i svijet oko sebe. Poznavanje raznolikih interpretativnih strategija, teorijskih škola tumačenja i alata za analiziranje, omogućeće učeniku da otkuljačava složene slojeve književnoga djela. Na taj način dolazimo do različitih aspekata književnoga djela: poetički, književnohistorijski, psihološki, ontološki, lingvistički... Književno djelo kod čovjeka izaziva empatiju prema drugom i drugaćijem, estetsku osjetljivost prema raznolikim oblicima umjetnosti, kvalitetniji jezički izraz, bogatstvo vokabulara i sl.

STANDARD 1

2.BJK.1.2.1. Poznata su mu sva djela koja obuhvata plan i program. Umije da imenuje autore određenih djela i da ih smjesti u književnohistorijski kontekst. Zna da odredi kojoj epohi u razvoju književnosti ta djela pripadaju; zna osnovne odlike epoha i vrijeme njihova trajanja, najznačajnije predstavnike i naslove djelâ.

Ovaj standard podrazumijeva posjedovanje osnovnih informacija o djelima i piscima, bez posjedovanja znanja o sadržaju samog djela. Stoga to označava okvirno poznavanje epohe kojoj pisac i djelo pripadaju, temeljne odlike pravca, trajanje epohe i najznačajnije predstavnike. Upravo se stoga podvlači poznavanje naslova djela i imena autora, što i predstavlja minimum znanja iz oblasti književnosti za sve one srednjoškolce koji ne namjeravaju nastavljati školovanje u vidu višeg ili visokog univerzitetskog obrazovanja.

2.BJK.2.2.1. Tumači književni tekst posmatrajući ga sa aspekta teme, ideje i kompozicije djela; objašnjava djelo kroz kontekst.

Na ovoj razini učenik čita predviđenu lektiru, te svako djelo tumači sa aspekta teme, ideje i kompozicije, što predstavlja ulazak u sadržaj književnog teksta, a šta ga osposobljava za razumijevanje najprije književnog izraza kao posebne vrste tekstualnosti, a potom i teksta bilo koje druge izvanknjiževne vrste. Osposobljava ga osnovni analitički pristup koji mu je važan za bavljenje bilo kojim oblikom znanja i daljnog učenja.

2.BJK.3.2.1. Čita, tumači, analizira, istražuje književnoumjetnička i književnonaučna djela predviđena školskim programom. Koristeći dodatnu literaturu i podatke o književnom opusu autora, interpretaciji teksta prilazi analitički i studiozno, posmatrajući ga u širem kontekstu.

To znači da sasvim samostalno istražuje literaturu o književnom djelu, koje je predviđeno školskim planom i programom, pri čemu razumije književnoteorijske, književnohistorijske i književnokritičke radove o datoј temi. Na temelju literature ostvaruje vlastiti uvid u zadato pitanje, te uspješno kontekstualizira i autora i djelo u širi književni i društveno-politički kontekst djelovanja.

STANDARD 2

2.BJK.1.2.2. Usvojio je terminologiju književnoteorijskih pojmove koju zna da primjeni na djelima i tekstovima koji se obrađuju; književnoteorijske pojmove umije da objasni, zna da navede adekvatne primjere. Poznati su mu pojmovi: bošnjačka i svjetska književnost, autorska i narodna književnost, interpretacija, književnoumjetnički i književnonaučni tekst; književni rodovi (odlike lirskog, dramskog i epskog), književni žanrovi. Kada je u pitanju starija književnost Bošnjaka, poznaje poetičke osobenosti žanrova bosanskog srednjovjekovlja: administrativni žanrovi (povelja, darovnica...), književni žanrovi (aleksandrida), epigrafika (natpisi na stećcima i pločama...) i crkveni žanrovi (evangelija, apokrifi, kodeksi...); poznaje poetičke i formalne osobenosti književnosti na orijentalnim jezicima, njene žanrove (divan, kasida, gazel, mevlud, mufred, mesnevija, rubaija...).

Osnovna znanja koja učenik treba ponijeti iz srednje škole jesu termini i njihova značenja, a sve iz oblasti teorije književnosti, ili preciznije, teorije žanra. Posebna pažnja treba posvetiti bošnjačkoj srednjovjekovnoj književnosti, jer će se cjelokupna kasnija književnost Bošnjaka temeljiti, kako na žanrove usmene, tako i na poetičkim osobenostima žanrova karakterističnim za bosansko srednjovjekovlje i osmanski period. Znanja o ovim žanrovima na osnovnom nivou podrazumijevaju posjedovanje najnužnijih informacija o osobinama i osobenostima svakog žanra pojedinačno.

Posebna se pažnja treba posvetiti radu na primjerima iz književnosti na orijentalnim jezicima, po čemu se bošnjačka književnost ističe u odnosu na sve druge južnoslavenske književnosti, a što će se najbolje vidjeti u djelima koja bošnjačke književnosti iz kasnijih književnih razdoblja.

2.BJK.2.2.2. Obilje usvojenih književnoteorijskih pojmoveva primjenjuje u interpretiranju književnih ostvarenja predviđenih planom i programom.

2.BJK.3.2.2. Interpretirajući književna djela koristi stečena znanja o književnoteorijskim pojmovima.

Na ovim razinama učenik je u stanju interpretirati književna djela na temelju usvojenih književnoteorijskih pojmoveva. Razlika između dva definirana nivoa ogleda se u značenjskim slojevima koje nude interpretativne strategije, gdje je srednji nivo zadovoljen prepoznavanjem teme, ideje, simbola, strukture, dok na naprednom nivou učenik operira i složenijim pojmovima: aktancionalni modeli, vrste pripovjedača, fokalizacija, pjesnička slika i slično.

STANDARD 3

2.BJK.1.2.3. Naučio je da, pristupajući tumačenju književnoumjetničkih i književnonaučnih tekstova, obrati pažnju i na spoljašnji i na unutarnji pristup. Na spoljašnjem nivou proučava biografiju, historijski kontekst; na unutarnjem nivou se bavi sižeom, žanrovima, temom, motivima. Naučio je da prepoznae osnovne elemente strukture književnog djela, umije da usporedi bošnjačku književnost sa svjetskim književnim ostvarenjima.

2.BJK.2.2.3. Interpretirajući književnoumjetnička i književnonaučna djela jasno razlučuje unutarnji i spoljašnji pristup; primjenjujući svoje znanje bolje razumije i tumači različite sadržaje.

2.BJK.3.2.3. Koristeći metodu spoljašnjeg i unutarnjeg pristupa tekstu, rasvjetljava različite aspekte književnoumjetničkog djela.

Kroz tri nivoa je razrađen spoljašnji i unutrašnji pristup književnom djelu. Na osnovnom tek razlikuje šta pripada spoljašnjem: biografija pisca, historijski kontekst nastanka samog djela; na unutrašnjem nivou: siže, žanr, tema, motiv... Na srednjem nivou usvojeno znanje o ova dva prisupa primjenjuje na određeni knjižvni tekst, dok na napredno sasvim samostalno čita i interpretira književni tekst koristeći se samouvjerenom znanjem o dva nivoa tumačenja književnog izraza.

STANDARD 4

2.BJK.1.2.4. Određuje žanrovske osobenosti djela, kompoziciju i stilističke elemente.

To znači da posjeduje osnovna znanja o žanrovima: pjesničkima, proznim i dramskim; o vrstama kompozicije: poglavlje, pjevanje, strofa; jednostavna, ciklična; monolog, dijalog, opis. Razaznaje osnovne stilske figure: metafora, alegorija, metonimija...

2.BJK.2.2.4. Umije da obrazloži estetske i strukturne osobine književnoumjetničkog i književnonaučnog djela. Procjenjuje jasnost izloženih ideja; zna da uoči i imenuje stilske postupke; objašnjava kako i koliko određene odlike tih tekstova omogućavaju razumijevanje i doživljaj.

Usvojeno znanje sa osnovnoga nivoa umije primjeniti na određeno književno djelo prilikom cjelovite analize, što podrazumijeva aktivno operiranje pojmovima koji mu služe kao alat u postupku interpretacije.

2.BJK.3.2.4. Tumači i razlikuje osobenosti divanske i alhamijado književnosti; ističe jezičke, estetske i strukturne osobine tih djela, kao i njihovu izraženu didaktičku funkciju.

Prema samom sadržaju i temama književnog djela razlikuje da li ono pripada alhamijado ili divanskoj književnosti. Interpretira pjesničke motive prema slojevima značenja – od osnovnog prema više stepeni prenesenih značenja – čime pokazuje da u potpunosti vlasa teorijskim znanjem koje umije primijeniti na književni tekst. Posebno razlikuje pjesnička djela visokoga stila sufiske poezije u odnosu na tekijsku ilahiju, s jedne, te u odnosu na moralno-didaktičku poeziju s druge strane.

STANDARD 5

2.BJK.1.2.5. Uočava osobenosti književnosti u različitim kontekstima (naučnom, filozofskom, historijskom...).

2.BJK.2.2.5. Zna da objasni specifičnost književnosti i njene zbilje u odnosu na drugačije društvene pojavnosti.

2.BJK.3.2.5. Razumije osobenost književnog izraza koji, u stilu komunikacije sa čitaocem, koristi prisustvo ili odsustvo pripovjedača, pripovjedni fokus, status istorijskog i fiktivnog.

Kroz tri nivoa je predstavljeno umijeće kontekstualiziranja književnosti u različitim okvirima znanja. Time se ostvaruje međupredmetna kompetencija kao i razumijevanje šireg značaja književnosti. To se posebno može iskoristiti za povezivanje književnosti sa filozofijom, psihologijom, pedagogijom, kulturologijom, etnologijom, folkloristikom, antropologijom i sličnim naučnim disciplinama. Pritom, u književnosti nailazimo i na ona djela koja su povezana sa geologijom, okeanologijom i sličnim specifičnim oblastima ljudskoga znanja.

Gradiranje umijeća povezivanja književnosti sa naučnim disciplinama definirano je navedenim standardima, a u skladu sa stepenom samostalnosti učeničke interpretacije.

STANDARD 6

2.BJK.1.2.6. Poznaje panoramu bošnjačke književnosti i umije da je posmatra u okviru društveno-historijsko-političkog konteksta; zna njene tokove i specifičnosti.

2.BJK.2.2.6. Široku paletu novousvojenih književnoteorijskih pojmove u okviru bošnjačke književnosti primjenjuje kada tumači djela predviđena planom. Razlikuje karakteristike alhamijado i divanske književnosti; posjeduje znanja o odlikama epoha i pravaca u razvoju bošnjačke i svjetske književnosti.

2.BJK.3.2.6. Koristeći znanja o odlikama, epohama, pravcima, stilovima, interpretira i vrednuje književnoumjetnička i književnonaučna djela predviđena programom, ali i ona izvan programa.

Ovim je standardom poseba pažnja posvećena poznavanju i znanju historije bošnjačke književnosti. Budući da književnost u osnovnoj školi nije predstavljena u historijskom kontinuitetu već kao pojedinačni primjer određenog žanra, srednjoškolski uvid sasvim iznova prisupa književnom djelu, sada u okviru historije nacionalne i svjetske književnosti. Stoga je i sam pristup svakom pojedinačnom književnom djelu obvezno provesti kao dio kojim se treba formirati slika ukupnog razvoja književnosti, kako nacionalne tako i svjetske.

Dakle, osposobljavanje učenika za ovakav prohod kroz ukupni razvoj bošnjačke i svjetske književnosti podrazumijeva neprestano usmjeravanje njihove pažnje na mijene i konstante ovoga historijskoga razvoja. To se vrlo lahko da ostvariti tokom interpretacije na način da se neprestano podvlače oni slojevi značenja djela koji manifestiraju upravo onaj iskorak koji je to djelo u ukupnoj historiji književnosti, kako nacionalnoj tako i svjetskoj, uspješno ostvarilo.

Budući da su u školski program donesena uglavnom kanonska djela, to je ovaj proces i lakše moguće ostvariti. Tri nivoa su poredana prema samostalnosti koju je učenik u mogućnosti da ostvari.

STANDARD 7

2.BJK.1.2.7. Shvaća sve okvire i pitanja koje književno djelo pokreće. Pronalazi problem koji postoji u umjetničkom ostvarenju i uz pomoć nastavnika argumentira svoje stavove vezane za karakter junaka, njegov odnos prema sredini, društvu; razumije okolnosti pod kojima bitiše i egzistira.

2.BJK.2.2.7. Uočavajući problemske situacije u ponuđenim tekstovima; samostalno pristupa njihovom analiziranju i rješavanju.

2.BJK.3.2.7. Razumije probleme i ideje u književnom djelu; samostalno prilazi njihovom rješavanju i argumentirano brani svoje stavove, koristeći primarnu i sekundarnu literaturu.

Budući da književnost problematizira stvarnost te da često nastaje kao reakcija neke društvo-političke promjene, ili zagovara neke takve promjene, ovim se standardom predviđa osposobljavanje učenika da samostalno analiziraju i zaključuju u kom to idejno-ideološkom smjeru kreće književni tekst. Problematisira da li stavovi likova odgovaraju stavovima priopovjedača, da li stavovi priopovjedača nužno odgovaraju stavima samog pisca, koje ideje zastupa ukupni književni tekst i koliko smo danas bliski s tim idejama iako postoji određeni odmak od vremena nastanka djela.

Za ovakav pristup obavezna je određena literatura na koju učenika usmjerava nastavnik ili je učenik samostalno istražuje. Prema svim ovim pojedinostima u razlikovanju intenziteta samostalnosti, razaznajemo koji je to nivo učenik postignuo.

STANDARD 8

2.BJK.1.2.8. Naučio je da koristi sekundarnu literaturu i na taj način svestranije pristupa savladavanju nastavnog sadržaja.

2.BJK.2.2.8. Pristupajući tumačenju programom predviđenih sadržaja, koristi i primarnu i sekundarnu literaturu. Zna da će samo na taj način sagledati sve potrebite aspekte za razumijevanje djela.

2.BJK.3.2.8. Selekciju sekundarne literature, koju koristi prilikom tumačenja djela, vrši samostalno.

Ovaj je standard posvećen literaturi koju učenik koristi: primarna i sekundarna. Pod primarnom literaturom misli se na udžbenike i lektiru, dok sekundarna literatura obuhvata sve drugo, a što podrazumijeva književnu teoriju, književnu kritiku, književnu historiju, novinsku kritiku, eseistiku, filozofske rasprave, historijske i historiografske radove, kao i sva ona djela iz različitih naučnih oblasti s kojima možemo povezati dati književni tekst.

Predviđeni su sadržaji u potpunosti definirani, a samim tim i primarna literatura, dok je sekundarna literatura ostavljena na kreativni angažman nastavnika i, naravno, učenika. U skladu s tim ko je i kako prepoznao koju sekundarnu literaturu treba koristiti i kako joj treba pristupiti razlikujemo i navedena tri nivoa ovoga standarda.

STANDARD 9

2.BJK.1.2.9. Bošnjačka i svjetska književnost sa kojom se upoznao otvorila mu je bogati čitalački svijet. Uočio je važnost bošnjačke književnosti za spoznaju svog nacionalnog bića i identiteta.

2.BJK.2.2.9. Koristeći bogatstvo bošnjačke i svjetske književne baštine, razvija lične mogućnosti vezane za percepciju, doživljaj, komparaciju, vrednovanje različitih književnonumjetničkih i književnonaučnih sadržaja; razvija literarno, kulturno, jezičko i nacionano biće u sebi.

2.BJK.3.2.9. Sa izoštrenim osjećajem za strategiju čitanja pristupa djelima bošnjačke i svjetske književnosti, i na taj način razvija jezički, literarni, estetski, kulturni i nacionalni identitet.

Standard zahtijeva kontinuirano praćenje tokom nastave i prepoznavanje poboljšanja zatečenog stanja kod svakog učenika pojedinačno. Rad na nacionalnom pitanju sasvim se kvalitetno ostvaruje putem interpretacije književnog djela, a posebno putem analize historije Bošnjaka, historije bošnjačke književnosti te društveno-političkih promjena koje su se, naravno, odrazile i na književnost. Dionica nacionalne samouvjerenosti i nacionalnog samopoznavanja ostvarit će se ozbiljnim i argumentiranim estetskim vrednovanjima književnog izraza, a koji kontekstualiziramo i poredimo s djelima svjetske književnosti.

Samostalnost u operiranju ovom vrstom sagledavanja književnog izraza precizno je definirana kroz tri nivoa, a kako bi se što lakše samjeravalo napredovanje učenika upravo u dimenziji samostalnog čitanja nacionalne književnosti u kontekstu svjetskih književnih promjena.

ZADACI za oblast KNJIŽEVNOST

Zadatak 1

2.BJK.1.2.1.	Osnovni nivo
Poveži linijama naslov književnog djela sa autorima.	
1. <i>Antigona</i>	a) Ćamil Sijarić
2. <i>Bihorci</i>	b) Vilijam Šekspir
3. <i>Hamlet</i>	c) Sofokle
4. <i>Necista krv</i>	d) Bora Stanković
Rješenje	
1. c), 2. a), 3. b), 4. d)	

Zadatak 2

2.BJK.1.2.1.	Osnovni nivo
Poveži autore i djela sa ponuđenim književnohistorijskim epohama kojima pripadaju – tako što ćeš upisati odgovarajući broj u polje pored imenovanog djela. Jedno djelo ne pripada nijednoj od ponuđenih epoha.	
Frančesko Petrarka <i>Kanconijer</i>	_____ 1. divanska književnost
Jovan Jovanović Zmaj <i>Dulići</i>	_____ 2. realizam
Ahmed Vali Novopazarac <i>Ljepota i Srce</i>	_____ 3. humanizam i renesansa
Onore de Balzak <i>Čiča Gorio</i>	_____ 4. romantizam
Rješenje	
Frančesko Petrarka <i>Kanconijer</i> (3)	
Jovan Jovanović Zmaj <i>Dulići</i> (4)	
Ahmed Vali Novopazarac <i>Ljepota i Srce</i> (1)	
Onore de Balzak <i>Čiča Gorio</i> (2)	

Zadatak 3

2.BJK.1.2.2.

Osnovni nivo

Pored svakog primjera iz navedenih književnih djela napiši kojem književnom rodu pripada (epici, lirici ili drami).

1. Pjevam, majko, kako sam imao kuću.

A sad nemam kuće. O tome pjevam, majko.

Kako sam, majko, imao glas, i jezik svoj imao.

A sad ni glasa, ni jezika nemam.

Glasom, koga nemam, u jeziku, koga nemam,

o kući, koju nemam, ja pjevam pjesmu majko.

(Abdullah Sidran, *Mora*)

Književni rod: _____

2. Željan je bio vazda njezina razgovora, njezine blizine, koja ga je blažila i sveđ sretnijim činila. Idući u Dônju Mahalu, upravo je razmišljavao i snovao, kako će eto brzo biti njegova žena, njegova vjerna družica kroz život. A on se je za taj svečani čas pripremao već sve više. Ocu i materi je davno kazao svoju osnovu, a oni mu sve odmah odobrili da je dobro izabrao. Sveder kupovao u čaršiji sad ovo, sad ono i donosio doma i pripremao za vjenčani dan svojoj Đulsi.

(Osman Aziz, *Bez nade*)

Književni rod: _____

DRUGI BOLNIČAR – A večeras se igrala se neka druga predstava. I on je tu igrao neku malu ulogu. A onda odjednom, kad nije trebao ni govoriti... počne on Hamleta. U početku nisu znali što mu je, pa je on tog Hamleta dosta i odglumio... a kad je počeo lupati glavom o pod, onda su ga udaljili sa scene i pozvali nas.

PRVI BOLNIČAR – I predstavu su prekinuli?

DRUGI BOLNIČAR – Ma kakvi. Kažu, to je neka moderna predstava, pa ni sami glumci ne znaju o čemu se radi, a kamoli gledatelji.

PRVI BOLNIČAR – Jadnici!

DRUGI BOLNIČAR – Ko? Glumci?

PRVI BOLNIČAR – Ma ne, gledatelji. Mene ni puškom ne bi natjerali u kazalište.

(Amir Bukvić *Stanovnici sna*)

Književni rod: _____

Rješenje

1. Lirika
2. epika
3. drama

Zadatak 4

2.BJK.1.2.2.	Osnovni nivo
2.BJK.1.2.4.	

Naslov djela i ime pisca	Književni rod	Književna vrsta
<i>Fatima Ez-Zehra</i> Musa Ćazim Ćatić		
<i>Grozdanin kikot</i> Hamza Humo		
<i>Romeo i Julija</i> Viljem Šekspir		
<i>Majka Zija</i> Dizdarević		

Rješenje

Naslov djela i ime pisca	Književni rod	Književna vrsta
<i>Zambak</i> Musa Ćazim Ćatić	lirika	lirska ljubavna pjesma
<i>Grozdanin kikot</i> Hamza Humo	epika	roman (lirske)
<i>Romeo i Julija</i> Viljem Šekspir	drama	tragedija
<i>Majka Zija</i> Dizdarević	epika	pripovjetka

Zadatak 5

2.BJK.1.2.3.

Osnovni nivo

Poštujući pravopisna pravila napiši u nekoliko rečenica svoje viđenje pjesme *Fatima Ez-Zehra* Muse Ćazima Ćatića imajući u vidu historijski kontekst i estetske vrijednosti pjesme.

Fatima Ez-Zehra

Najbolja kćerka izmed sviju kćera,
mirisni cvijet s Pejgamberove grane
Bijase čista bez ikakve mane
Ko njena srca postojana vjera.

Između žena najvjernija žena,
Ponosna, čedna ko paoma mila
Božanskom lavu je žarka ljubav njena
U boju zvijezda predvodnica bila.

I među majkam nikad majke take
Nježne i dobre! ... Kerbelske sokake
Svaku noć – vele – sad oblazi ona;

I kad kod groba Svetе žrtve stane,
nijemo plačući po humku mu pane,
A s njome plače cijela vasiona.

Rješenje

Prihvatljivi su svi odgovori koji se bave analizom pjesme i poštjuju pravopisnu normu.

Zadatak 6

2.BJK.1.2.4.

Osnovni nivo

2.BJK.1.2.7.

Jedan od osnovnih problema u romanu *Proces* Franca Kafke jeste krivica Jozefa K. Da li je, prema tekstu romana, Jozef K. kriv?

DA

NE

Obrazloži odgovor pozivajući se na tekst romana.

Rješenje

Prihvataju se svi odgovori, bilo da učenik odgovori Da ili Ne- čija se argumentacija zasniva na tekstu roman (postupak lika, njegov izgled, misli, odnos drugih likova prema Jozefu K. i sl.) na primjer:

DA- Jozef K. se ne buni kad ga uhapse. Stiče se utisak da on prihvata krivicu i optužbu za nešto što je počinio. Ne buni se protiv presude, već je iščekuje i mirno prihvata. Postupa kao krivac, opsednut je krivicom.

NE- Jozef K. izjavljuje da nije kriv. Ne zna zašto mu se sudi. On je potpuno bespomoćan i želi da se oslobođi suda, jer se osjeća nevinim. Raspituje se kod ujaka, kod advokata i kod slikara kako da se oslobođi suda. Pomišlja da je oklevetan.

Zadatak 7

2.BJK.1.2.5.

Osnovni nivo

2.BJK.1.2.6.

Zaokruži slovo ispred tačne tvrdnje.

Mevlud Saliha Gaševića pripada:

- a) alhamijado književnosti;
- b) književnosti na orijentalnim jezicima;
- c) epistolarnoj književnosti.

Rješenje

a)

Zadatak 8

2.BJK.1.2.6.

Osnovni nivo

2.BJK.1.2.7.

Upiši sljedeće književne vrste gdje pripadaju:

gazel, bejt, ilahija, tarih, kasida, mevlud

Divanska književnost	Alhamijado književnost

Rješenje

Divanska književnost	Alhamijado književnost
gazel	Ilahija
bejt	Kasida
tarih	mevlud

Zadatak 9

2.BJK.2.2.1.

Srednji nivo

Pročitaj odlomak i odgovori na zahtjev.

Uramljena u malehno okno brodarskog prozora odmiče sporo, kao na starinskom filmu, dugačka siva panorama starog Stambola. Ivicom vidika prolaze džamije sultana i velikih vezira. Cio prozor ispuni Sulejmanija, velika bogomolja još većeg osvajača, za koju je neimar godinama odabirao mjesto.

(Zuko Džumhur *Nekrolog jednoj čaršiji*)

Književna vrsta: _____

Rješenje

Putopis

Zadatak 10

2.BJK.2.2.2.	Srednji nivo
Poveži linijama karakteristike određenih graničnih žanrova sa nazivima graničnih žanrova.	
1. Pišu se po sjećanjima. Autor je učesnik ili posmatrač u događanjima o kojima piše.	a. autobiografija
2. Pišu se hronološki, neposredno poslije dogadanja.	b. biografija
3. Autor piše o sebi, u prvom licu.	c. memoari
4. Autor piše o životu druge osobe	d. dnevnički
Rješenje	
1) c, 2) d, 3) a, 4) b	

Zadatak 11

2.BJK.2.2.3.	Srednji nivo
2. BJK.3.2.3.	
Pažljivo pročitaj odlomak iz autobiografskog spisa <i>Sjećanja</i> Meše Selimovića i odlomak iz romana <i>Derviš i smrt</i> istog autora.	
<p>„Doživio sam šok. Ležao sam nemoćan da išta shvatim, i neprestano plakao. Nakon nekoliko dana došao mi je šofer UDB-e koji je donio poruku od mrtvog čovjeka. Šefkija je bio miran pred strijeljanje; rekao je: ‘Pozdravi Mešu, i reci mu da sam nevin’. Te dramatične noći kad je voljeni brat, strijeljan izdisao negdje u okolini Tuzle, u proskozorje jednog jutra na samom kraju rata, sam na svijetu, ponižen bez ikakve krivice, nisam mogao da mu vratim makar dio ukazane ljubavi ni da mu pomognem u tom najstrašnjem času njegova života, da mu dodirnem ruku, da mu lakšam samoću pred nepovratan put u nepoznato, nisam ni znao šta se s njim dešava. Taj moj ubijeni brat je moja najveća tuga, i oni koji su ga ubili kao da su dugo smisljali kako će mi nanijeti najveću bol”, opisao je svoju bol Selimović.</p> <p>(Odlomak iz autobiografije <i>Sjećanja</i> Meše Selimovića)</p> <p>A sad nisam siguran da to treba da kažem starcu što me čeka. Ne zbog njega, već zbog sebe. Prvi put — koliko ću puta ovih dana reći: prvi put? — smrt mi nije izgledala tako jednostavna kako sam vjerovao i uvjerao druge. Desilo mi se da sam sanjao strašan san. Stajao sam na praznom prostoru, iznad mrtvog brata, tabut pokriven modrom čohom izdužio se pred mojim nogama, oko mene ljudi u krugu, daleko. Nikog ne vidim, nikog ne poznam, znam samo da su zatvor ili krug oko nas i ostavili me samog, u mučnoj tišini nad mrtvacem. Nad mrtvacem, kome ne mogu da kažem: zašto drhti srce tvoje? Jer i moje srce drhti, plaši me gluhi muk. Boli me tajna kojoj ne vidim smisla. Ima smisla, govorio sam, braneći se od užasa, ali ga nikako nisam pronalazio. Ustani, govorio sam, ustani. A on je sakriven mrakom, u magli nestajanja, u zelenkastoj tami, kao pod vodom, utopljenik nepoznatih prostranstava. Kako sad da kažem samrtniku: Hod poslušno putevima gospoda tvoga. Kad me jeza obuzima od tih skrivenih puteva, o kojima moje sićušno znanje ni slutnje nema. Vjerujem u sudnji dan i u vječni život, ali sam počeo da vjerujem i u strahotu umiranja, u strah pred tom neprozirnom crninom.</p> <p>(Odlomak iz romana <i>Derviš i smrt</i> Meše Selimovića)</p>	

Koristeći se biografskim metodom analiziraj smrt brata u romanu *Derviš i smrt*.

Rješenje

Prihvatljiv je svaki odgovor koji povezuje tragično stradanje brata Šefika i stradanje Haruna iz romana *Derviš i smrt*, kako je taj događaj motivisao da napiše jedan od najpoznatijih romana bošnjačke književnosti, kako mu je ta neprežaljena smrt brata pomogla da na tako maestralan način napiše roman.

Neprihvatljiv je onaj odgovor koji ne povezuje biografsku faktografiju sa literarnom transpozicijom.

Zadatak 12

2.BJK.2.2.4.

Srednji nivo

Šta simbolizuje **tekija** za Ahmeda Nurudina? Zaokruži slovo ispred prihvatljivog odgovora, a zatim obrazloži svoj odgovor pozivajući se na primarni tekst.

Tekija simbolizuje:

- a) zatvor
- b) zaštićenost od spoljašnjeg svijeta
- c) vjerski život
- d) svijet

Obrazloženje : _____

Ukoliko se ne slažeš ni sa jednim od ponuđenih odgovora, navedi šta ti misliš da simbolizuje tekija i svoj odgovor obrazloži.

Rješenje

Prihvatljivi odgovori se zasnivaju na tumačenju romana.

Na primjer:

- a) Ahmed Nurudin kameni tjesnac u kome se nalazi tekija poistovjećuje sa tjeskobom u sebi.
- b) Ahmed Nurudin se u tekiji osjeća zaštićeno kako sam kaže „... volim je što sam zaštićen mirom mojih dviju soba, u kojima mogu da budem sam kad se odmaram od ljudi.“ U njoj je našao spokoj i duže vrijeme je bio zadovoljan tim načinom života.
- c) Tekija kao vjerski objekat jeste simbol vjerskog života.
- d) Za Ahmeda Nurudina tekija i jeste svijet u malom, zato što je izabrao da boravi u njoj što više, a što manje sa ljudima sve do pobune.

Zadatak 13

2.BJK.2.2.5.

Srednji nivo

Pročitaj sljedeće tekstove i uoči njihove različite jezičko-stilske i žanrovske karakteristike.

TEKST 1

Ćirilo i Metodije, sveti (Ćirilo, rođen oko 827. u Solunu, Makedonija – umro 14. februara 869. u Rimu; Metodije, rođen oko 825. u Solunu – umro 6. aprila 884. u Moravskoj; njihov dan zapadna crkva slavi 14. februara, a istočna 11. maja), braća koja su podunavske Slovene preobratila u hrišćanstvo. Svoj misionarski rad započeli su među Slovenima u Moravskoj 863. godine. Kao talentovani učenjaci i lingvisti, preveli su svete spise na jezik koji će kasnije biti nazvan staroslovenski, a pripisuje im se da su sastavili novo pismo, glagoljicu (v. čiriličko pismo). Godine 868. otišli su u Rim da traže dopuštenje za upotrebu slovenske liturgije. Kada je Ćirilo umro, Metodije se vratio u Moravsku kao arhiepiskop. Poznati kao „slovenski prosvjetitelji”, izvršili su veliki uticaj na verski i kulturni razvoj slovenskih naroda.

TEKST 2

ĆIRILO (Konstantin Solunski, ili Konstantin Filosof; 826. ili 827–869) – svetitelj istočnog hrišćanstva, grčki predstavnik u hazardnoj polemici, jedan od apostola slovenske pismenosti [...]

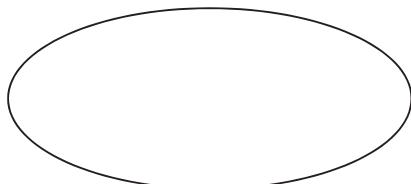
Prevodio je crkvene spise sa grčkog na slovenski, a oko njega se skupljala gomila. Nosili su oči na mestu gde su nekada bili rogovi i to se opažalo, opasivali su se zmijama, spavalii s glavom na jug okrenutom, ispale zube bacali preko kuća. Gledao ih je kako vade bale prstima i jedu ih šapajući molitve. Noge su prali ne izuvajući se, pljuvali u jelo pre obeda i u Očenaš ubacivali svoja varvarska imena muška i ženska iza svake reči, tako da je Očenaš narastao kao hleb i nestajao istovremeno, te se morao svaka tri dana pleviti i nije se video ni čuo od ovih divljih imena što su ga gutala. Neodoljivo ih je privlačio miris crkotine, bili su brzih misli i pevali prelep, tako da je on plakao slušajući ih i gledajući svoju treću, slovensku boru kako ukoso silazi niz čelo, poput kaplje kiše [...]

Sećajući se svog života i slušajući pojanje u crkvi mislio je: – Kao što čovek obdaren za jedan posao radi taj posao u vreme bolesti s otporom i neveštoto, tako bez bolesti, ali sa istim otporom i neveštoto, to isto radi onaj koji za taj posao nije [...]

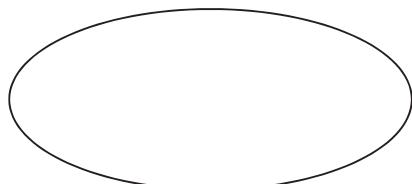
Odredi koje jezičko-stilske i žanrovske karakteristike pripadaju Tekstu 1, a koje Tekstu 2 – tako što ćeš brojeve ispred ponuđenih odgovora rasporediti u prazna polja.

Mi smo započeli rešavanje zadatka upisavši broj 1, ti nastavi.

TEKST 1:

TEKST 2:

Ponuđeni odgovori:

1. historijski tekst koji je sažet (enciklopedijska odrednica)
2. književnoumjetnički (pripovjedni) tekst
3. teži naučnoj retorici
4. posjeduje informativno jasnu rečenicu
5. postoji pripovjedač
6. elementi fantastike
7. razumljiv leksički fond
8. jezik je poetizovan (poredanje, metafora, hiperbola, epitet)

Rješenje

TEKST 1: 1,3,4,7

Napomena: To je historijski tekst koji je sažet (enciklopedijska odrednica), teži naučnoj retorici, posjeduje informativno jasnu rečenicu, razumljiv leksički fond.

TEKST 2: 2, 5, 6, 8

Napomena: To je književnoumjetnički (pripovjedni) tekst, posjeduje pripovjedača, elemente fantastike, jezik je poetizovan (poredanje, metafora, hiperbola, epitet).

Zadatak 14

2.BJK.2.2.6.	Srednji nivo
2.BJK.2.2.7.	

Na osnovu datih odlika i predstavnika prepoznaj i napiši o kojim književnim pravcima je riječ.

1. U vremenu od XV do XIX vijeka veliki broj Bošnjaka piše svoja književna djela na turskom, arapskom i perzijskom, pa čak i naučna djela iz leksikografije i gramatike. Osmanlije na prostor Balkana donose, pored svoje orientalno – islamske kulture, novu vjeru, tri jezika i kult vode. Najčešći književni žanrovi su: kasida, mesnevija, gazel. Najznačajniji predstavnici su: Derviš – paša Baježidagić, Muhamed Nerkesija, Hasan Kaimija, Fevzi Mostarac, Abdurrahman Sirri itd.

2. Arapsko pismo se veoma raširilo među bošnjačkim stanovništvom, jer se ono učilo i u mektebima. Od polovine XVII do XIX vijeka u Bosni se njeguje jedan poseban vid književnog stvaralaštva na bosanskom jeziku arapskim pismom. To stvaralaštvo odraz je duboke ukorijenjenosti arebice kao bošnjačkog pisma. Najznačajniji predstavnici su: Muhamed Hevai Uskufi, Fejzo Softa, Umihana Čuvidina, Sulejman Tabaković, Hafiz Salih Gašević itd.

Rješenje

1. književnost na orijentalnim jezicima/divanska književnost
2. alhamijado književnost

Zadatak 15

2.BJK.2.2.8.

Srednji nivo

2.BJK.2.2.9.

Procitaj poglavje *Lirska pjesma* iz knjige *Teorija književnosti* Zdenka Lešića – da uočiš podjelu lirskih pjesma.

Na osnovu literature, odredi kojoj vrtsi narodne poezije pripada sljedeća lirska pjesma:

Ah, moja vodena studena!

I moja ružo rumena,

Što s' tako rano procvjetala?

Nemam te kome trgati.

Ako b' te majci trgala,

u mene majke ne ima.

Ako bi te seji trgala,

seja se moja udala.

Ako bi te bratu trgala,

brat mi je ošo u vojsku.

Ako bi te dragom trgala,

drag i je od mene daleko:

preko tri gore zelene,

preko tri vode studene.

Rješenje

Usmena lirska pjesma.

Zadatak 16

2.BJK.2.2.9.

Napredni nivo

2.BJK.3.2.1.

2.BJK.3.2.6.

Uzveši u obzir poetičke odlike epohe kojoj pesnik Hajnrih Hajne pripada, na osnovu stihova pjesme Lorelaj objasni sljedeće tvrđenje: „Ljepota je viši oblik postojanja. Ona dolazi odozgo kao nešto što je iznad čoveka i sveta”.

Lorelaj

Ja ne znam šta treba da znači

Te tako tugujem,

O nekoj starinskoj priči

Jednako umujem

I zlatnim češljem se češlja,

I pjeva još uz to,

A glas od pjesme zvuči

Silno i čudesno.

Tu mirno protiče Rajna,
Hladna je, hvata se mrak!
Na vrhu od briješa igra
Posljednji sunčev zrak.

Lađara u malom čunu
Njen divlji zanosni ton;
Na stijene ne gleda dole,
Već gore gleda on.

A na tom briješu se vidi
Ljepote djevojke stas;
Ona sva u zlatu blista,
I zlatnu češlu vlas.

I sad lađaru i čamcu
Ja mislim da je kraj:
A sve to sa svojom pjesmom
Učini Lorelaj.

Hajnrih Hajne

Sastavi obrazloženje, uzimajući u obzir stihove pesme.

Rješenje

Prihvatljiv odgovor

Učenik koristi poetičke odlike romantizma u tumačenju pjesme.

(1) *Prihvatljiv* je svaki odgovor koji u sebi sadrži objašnjenje da je djevojka simbol ljepote i da slika, u kojoj se ona nalazi na vrhu brda na kome se nalazi i sunce (sunčev zrak), potvrđuje datu tvrdnju o tome da je ljepota iznad i da dolazi odozgo.

(2) *Prihvatljiv* je i odgovor koji aludira na to da je u pjesmi opisana vila, i da to ukazuje da je ljepota nešto više od običnog čovjeka i svijeta, jer čovjek (mornar), koji je opčinjen njom, ide usmrt – što potvrđuje da je ljepota iznad čovjeka.

Stihovi koji to potvrđuju:

Na vrhu od brega igra
Posljednji sunčev zrak.
A na tom bregu se vidi
Lepote djevojke stas;
(ili)
Na stene ne gleda dole,
Već gore gleda on.
I sad lađaru i čamcu
Ja mislim da je kraj:

Neprihvatljiv odgovor

Svaki drugi odgovor koji ne uzima u obzir bar jedno od dva ponuđena objašnjenja.

Napomena: Učenik može/ne mora navoditi stihove koji potvrđuju navedeno tvrđenje u zadatku, ili da se poziva na dijelove stihova; ili da ih na bilo koji način navodi (doslovno, parafrazira itd.).

Zadatak 17

2.BJK.3.2.3.

Napredni nivo

Nalaziš se u ulozi književnog kritičara. Pišeš rubriku o poeziji za svoj školski list.

Tvoj je zadatak da prvo pročitaš pjesmu *Zapis o zemlji* Maka Dizdara, a zatim da odlučiš da li pjesmu preporučuješ ili ne preporučuješ za čitanje tvojim drugaricama i drugovima.

Napiši sastav o pjesmi, tako da tvoj tekst stane u zadati okvir. U sastavu obrazloži svoj stav prema pjesmi argumentima koji se odnose na tumačenje pjesme. Možeš npr. pisati o motivima u pjesmi, ideji, stihu, stilskom postupku i o drugim poetičkim i strukturnim elementima pjesme.

Zapis o zemlji

Pitao jednom tako jednoga vrli pitac neki :

A kto je ta šta je ta da prostiš

Gdje li je ta

Odakle je

Kuda je

Ta

Bosna

Rekti

A zapitani odgovor njemu hitan tad dade :

Bosna da prostiš jedna zemlja imade

I posna i bosa da prostiš

I hladna i gladna

I k tomu još

Da prostiš

Prkosna

Od

Sna

Mak Dizdar

Tvoj će rad biti vrednovan na osnovu toga:

- koliko tvoj sastav odgovara temi koju smo ti zadali;
- da li jasno zauzimaš stav o pjesmi;
- da li svoje argumente zasnivaš na tumačenju pjesme;

- da li upotrebljavaš odgovarajuću književnoteorijsku terminologiju;
 - koliko vodiš računa o kompoziciji sastava;
 - koliko vodiš računa o gramatičkom sklopu rečenice i njenom smislu;
 - koliko primenjuješ pravopisna pravila.
-
-
-
-

Rješenje

U ovom se zadatku analitičkom metodom nezavisno vrednuje ostvarenost četiri standarda:

Za 2.BJK.3.2.4.

Učenik navodi da li pjesmu preporučuje ili ne preporučuje za čitanje svojim drugovima. Tumači pjesmu pozivajući se na njene poetičke odlike.

Za 2.BJK.3.2.2.

Nastavnik procjenjuje da li učenik koristi relevantnu književnoteorijsku terminologiju u tumačenju poezije.

Za 2.BJK.3.3.2.

Nastavnik procjenjuje da li tekst sastava odgovara složenijem tekstu:

- da li učenik iznosi svoje ideje i obrazlaže svoj stav;
- da li se učenik trudi da piše zanimljivo;
- da li učenik pravi prikladne digresije i bira zanimljive detalje i odgovarajuće primjere;
- da li učenik iznosi svoj doživljaj i utiske povodom književnog djela;
- da li učenik uočava poenu književnog djela;
- da li učenik primenjuje pravopisnu normu u slučajevima predviđenim programom.

Za 2.BJK.3.3.6.

Nastavnik procjenjuje da li učenik ima izgrađen čitalački ukus i da li primjenjuje složene strategije čitanja; da li bira strategiju čitanja koja odgovara svrsi čitanja (npr. da li povezuje djelo sa primjerima iz života, da li rezimira tekst, da li odgovara na prepostavljena pitanja u vezi sa tumačenjem teksta i sl.).

Zadatak 19

2.BJK.3.2.2

Napredni nivo

2.BJK.3.2.4.

Pročitaj pjesmu *Ja sam oblikom kaplja* Abdurrahmana Sirrije i odgovori na pitanje.

Ja sam oblikom kaplja, a sadržinom more!

U meni je cijeli svijet, ja sam svijet i njegova sadržina.

Utonuo sam u svjetlost pojava božanstva.

Sunce je samo moja čestica, ja sam Zehrin Enver.

Stvor moga tijela opстоји s ljubavlju.

U meni se odražava sve, ja sam općenitost i pojedinost!

U meni je suština svih 18.000 svjetova.

Ja sam makrokozmos iz koga je potekao mikrokozmos.

Ja sam čuvar poprišta ljubavi i danas sam drugi Ešref!

Ja sam odraz Alijine tajne, od svega sam viši ja!

Na osnovu znanja o simbolima karakterističnim za divansku književnost, pokušaj dokučiti smisao simbola iz pjesme:

kaplja – _____

more – _____

Rješenje

kaplja – čovjek

more – univerzum

Zadatak 20

2.BJK.3.2.5.

Napredni nivo

2.BJK.3.2.7.

Odredi formu pripovijedanja sljedećih odlomaka.

1. Sve srećne porodice lice jedna na drugu, svaka nesrećna porodica nesrećna je na svoj način. U kući Oblonskih prava je uzbuna. Žena je doznala da joj je muž bio u intimnim odnosima sa njihovom bivšom guvernantnom Francuskinjom, pa mu je kazala da ne može živjeti sa njim pod jednim krovom. To stanje traje evo već treći dan, i muči i njih dvoje i sve članove porodice, i svu čeljad u kući.

(Lav Nikolajević Tolstoj Ana Karenjina)

Forma pripovijedanja: _____

2. Počinjem ovu svoju priču, nizašto, bez koristi za sebe i za druge, iz potrebe koja je jača od koristi i razuma, da ostane zapis moj o meni, zapisana muka razgovora sa sobom, s dalekom nadom da će se naći neko rješenje kad bude račun sveden, ako bude, kad ostavim trag mastila na ovoj hartiji što čeka kao izazov.

(Meša Selimović Derviš i smrt)

Forma pripovijedanja: _____

Rješenje

1. Er (on) forma (pripovijedanje u trećem licu)

2. Ich (ja) forma (pripovijedanje u prvom licu)

Zadatak 21

2.BJK.3.2.6.

Napredni nivo

2.BJK.3.2.7.

2.BJK.3.2.8.

2.BJK.3.2.9.

Sljedeći odlomak iz romana *Ponornica* Skendera Kulenovića otvara problematiku koju roman razvija.

Jednog dana, pošto sam završio vjersku srednju školu sa odličnim uspjehom, metnuvši mi ruku na rame, reče Djedu: "Ovoga ćemo u Al-Azhar, sunce vjere i mudrosti. Valjaće nam to više nego svi i tvoji i moji čitluci i begluci." Djed se u obitelji u svemu pitao, pa bi ispalio po njegovom i da je moj otac htio nešto drugo. Primjetih kako na Muftijinu odluku sjetno obori oči i kako mu niz bradu siđe polagan, jedva uocljiv treptaj, i odmah mi bi jasno da su se i moj san i želja mojih nastavnika već ispunili.

To, ni u snu sanjano, to što sam druge godine studija uradio, vjerovao sam da Djedu neće baš teško pasti: njemu će biti glavno to što me ponovo vidi. Ali kako cu Muftiji na oči? Iznevjerio, napustio svetu školu, rasadnik Islam-a, koji se pruža samo srećnima, o kojem drugi mogu samo sanjati! A na oči ću mu sigurno.

Među ponuđenim odgovorima odaber i jedan istaknuti problem koji citirani odlomak pokreće. Zaokruži slovo ispred odgovora.

- a) individualni (psihološki) problem
- b) društveni problem (mjesto pojedinca u društvu)

Argumentiraj svoj stav.

Rješenje

Prihvatljivi odgovori se zasnivaju na valjanoj analizi i argumentima.

Komentari uz standarde

Oblast JEZIČKA KULTURA

STANDARD 1

2.BJK.1.3.1. Govori razgovjetno, poštivajući ortoepska pravila književnog jezika; tečno i jasno čita naglas književne i neumjetničke tekstove; izražajno čita i kazuje lakše književnoumjetničke tekstove; u zvaničnim situacijama govori o jednostavnijim temama iz oblasti jezika, književnosti i kulture koristeći se korektnim jezičkim izrazom (tj. govori tečno, bez zamuckivanja, poštupalica, prevelikih pauza, osmišljavajući rečenicu unaprijed) i odgovarajućim književnim i gramatičkim terminima, prilagođavajući prilikama, situacijama, govorniku i temi verbalna i neverbalna jezička sredstva (držanje, mimiku, gestikulaciju); posjeduje kulturu slušanja tuđeg izlaganja; u stanju je da s pažnjom sluša predavanja o jeziku, književnosti, jezičkoj kulturi; primjenjuje književnojezičku akcentuaciju i uspoređuje svoj akcenat sa književnim i trudi se da govorenje normira.

2.BJK.2.3.1. Govori u zvaničnim situacijama, javno i pred većim auditorijem o temama iz oblasti jezika, književnosti i kulture, koristeći se pritom književnim jezikom; učestvuje u javnim debatama sa više učesnika; procjenjuje slušaoca i oblikuje svoj govor prema njegovim potrebama i mogućnostima; ima potrebu i naviku da razvija sopstvenu govornu kulturu; s pažnjom i razumijevanjem sluša zahtjevnije izlaganje s temom iz jezika, književnosti i kulture; sluša kritički procjenjujući govornikovu argumentaciju i objektivnost.

2.BJK.3.3.1. Diskutuje o složenim temama iz jezika, književnosti i kulture; diskutuje o smislu i vrijednostima književnih tekstova i o svrsi i vrijednostima neumjetničkih tekstova koristeći stručnu terminologiju.

Kroz tri nivoa je predstavljeno umijeće govora: na osnovnom nivou je definirano i pojašnjeno šta učenik treba posjedovati u svome govoru kada se obraća na času; na srednjem nivou – kada se obraća u zvaničnim situacijama i pred većim auditorijem, te na naprednom kada je u stanju diskutirati. Svaka od pobrojanih prilika zapravo je pokazatelj na kom nivou je zadovoljen ovaj standard.

STANDARD 2

2.BJK.1.3.2. Koristi oba pisma, dajući prednost latinici; primjenjuje osnovna pravopisna pravila i umije se koristiti školskim izdanjem *Pravopisa*; tokom pisanja izdvaja dijelove teksta, daje naslove i podnaslove, umije da citira i parafrazira; sastavlja pismo – privatno i službeno, biografiju, molbu, žalbu, zahtjev, oglas; zna da popuni različite formulare i obrasce; sastavlja maturalski rad poštivajući pravila izrade stručnog rada (upotrebljava fusnote i sastavlja sadržaj i bibliografiju).

2.BJK.2.3.2. Razumije složeniji književni i neumjetnički tekst, prepoznaje njegovu svrhu; pronalazi eksplizite i implicitne informacije; izdvaja informacije prema zadatom kriteriju; izdvaja glavne ideje; prati razvoj određene ideje; uspoređuje informacije i ideje iz dvaju ili više tekstova da bi razumio odgovarajući značenjski ili stilski aspekt prema zadatom kriteriju; analizira i tumači one sisteme motivacija koji se javljaju u književnom djelu pri oblikovanju likova i izgradnji događaja; tumači tekstove oslanjajući se na drugi tekst.

2.BJK.3.3.2. Izlaže (u zvaničnim situacijama, javno i pred većim auditorijem) i piše o temama iz oblasti jezika, književnosti i kulture; ima razvijene govorničke vještine; prepostavlja različite stavove auditorija i u skladu s tim problematizira pojedine sadržaje; prepoznaje, analizira verbalnu i

neverbalnu reakciju sagovornika, odnosno auditorija, i tome prilagođava svoj govor; slušajući govornika procjenjuje sadržinu i formu njegovog govora i način njegovog govorenja.

STANDARD 3

2.BJK.1.3.3. Govoreći i pišući o nekoj temi (iz jezika, književnosti ili slobodnoj temi) jasno strukturira kazivanja i povezuje njegove dijelove na primjereno način; razlikuje bitno od nebitnog i drži se osnovne teme; sastavlja jednostavniji govorni i pisani tekst koristeći se opisom, pripovijedanjem i izlaganjem; umije ukratko da opiše svoja osjećanja i doživljaje književnog ili drugog umjetničkog djela; sažeto prepričava jednostavniji književnoumjetnički tekst i izdvaja njegove važne ili zanimljive dijelove; rezimira jednostavniji književni i neumjetnički tekst.

2.BJK.2.3.3. Sastavlja složeniji pisani tekst (iz jezika, književnosti ili slobodna tema) koristeći se opisom, pripovijedanjem i izlaganjem; u govoru ili pisanoj raspravi precizno iznosi svoje ideje i obrazlaže svoj stav; trudi se da govori i piše zanimljivo, praveći prikladne digresije i birajući zanimljive detalje i odgovarajuće primjere; uočava poentu i izlaže je na prikladan način; precizno iznosi svoje doživljaje i utiske povodom književnog ili drugog umjetničkog djela; sažeto prepričava složeniji književni tekst i rezimira složeniji književni i neumjetnički tekst na teme neposredno vezane za gradivo; piše izvještaje i referat; primjenjuje pravopisnu normu u slučajevima predviđenim programom.

2.BJK.3.3.3. Kompoziciono i logički skladno piše stručni tekst na teme iz književnosti i jezika kao i novinski članak.

STANDARD 4

2.BJK.1.3.4. Ima sposobnost i naviku da u različite svrhe (informiranje, učenje, lični razvoj, estetski doživljaj, zabava...) čita tekstove srednje težine (književnoumjetničke tekstove, stručne i naučnopopularne tekstove iz oblasti nauke o jeziku i književnosti, tekstove iz medija²); primjenjuje predložene strategije čitanja.

2.BJK.2.3.4. Ima sposobnost i naviku da u različite svrhe (informiranje, učenje, lični razvoj, estetski doživljaj, zabava...) čita zahtjevnije tekstove (književnoumjetničke tekstove, stručne i naučnopopularne tekstove iz oblasti nauke o jeziku i književnosti, tekstove iz medija); ima izgrađen čitalački ukus svojstven kulturnom i obrazovnom čovjeku; primjenjuje složene strategije čitanja; bira strategiju čitanja koja odgovara svrsi čitanja.

2.BJK.3.3.4. Organizira, klasificira, uopćava i na sličan način obrađuje informacije iz književnih i neumjetničkih tekstova na osnovu zadatog ili samostalno postavljenog kriterija.

STANDARD 5

2.BJK.1.3.5. U raspravi ili razmjeni mišljenja na teme iz književnosti, jezika i kulture umije u kratkim crtama da iznese i obrazloži ideju ili stav za koji se zalaže; govori odmjereni, oslanja se na argumente; u stanju je da čuje tude mišljenje; piše jednostavniji argumentirani tekst na teme iz književnosti, jezika i kulture.

² Tekstovi koji su pogodni za obradu gradiva iz jezika i književnosti.

2.BJK.2.3.5. Kritički promišlja složeniji književni i neumjetnički tekst: prepoznaće njegovu svrhu; razdvaja objektivnu tvrdnju od autorove interpretacije; procjenjuje da li je autor teksta neutralan ili pristrasan i obrazlaže svoju procjenu; razliku eksplisitne i implicitne autorove stavove; argumentirano vrednuje da li autor složenijeg ekspozitornog ili argumentiranog teksta pogodnog za obradu gradiva iz jezika i književnosti iznosi sve potrebite informacije i da li pruža dovoljne i vjerodostojne dokaze za to što tvrdi.

2.BJK.3.3.5. Produbljeno kritički promišlja složeniji tekst; procjenjuje koliko složeniji ekspozitorni tekst uspješno prenosi informacije publici kojoj je namijenjen, uočavajući koje informacije nedostaju; izdvaja dokaznu građu na kojoj autor argumentiranog teksta zasniva svoje stavove i određuje sredstva kojima ih iznosi; zapaža autorove greške u zaključivanju i slično.

STANDARD 6

2.BJK.1.3.6. Razumije književni i neumjetnički tekst srednje složenosti; prepoznaće njihovu svrhu, pronalazi eksplisitne i implicitne informacije; izdvaja glavne ideje teksta; prati razvoj određene ideje u tekstu; poredi osnovne informacije i ideje iz dvaju ili više tekstova.

2.BJK.2.3.6. Procjenjuje da li je složeniji neumjetnički tekst pogodan za obradu gradiva iz jezika i književnosti i procjenjuje da li je takav tekst dobro strukturiran i koherentan; procjenjuje da li su ideje izložene jasno i precizno; uočava stilske postupke u ovim tekstovima; procjenjuje koliko određene odlike teksta utiču na njegovo razumijevanje.

2.BJK.3.3.6. Procjenjuje stilske postupke u književnom i neumjetničkom tekstu; uspoređuje stilske postupke u dva složena teksta; tumači njihovu ulogu u ostvarivanju estetskih i značenjskih oblika navedenih vrsta tekstova.

STANDARD 7

2.BJK.1.3.7. Kritički promišlja književni i neumjetnički tekst srednje složenosti; razlikuje objektivnu tvrdnju od autorove interpretacije; procjenjuje da li autor neumjetničkog teksta iznosi sve potrebite informacije i da li pruža dovoljne i vjerodostojne dokaze za to što tvrdi; pravi distinkciju između neutralnosti i pristrasnosti; prepoznaće govor mržnje, diskriminacije, birokratski jezik i ima izgrađen negativan stav prema njima; umije u jednostavnim primjerima da ponudi alternativu birokratskom jeziku.

2.BJK.3.3.7. Izgrađuje svijest o sebi kao čitaocu; razvija čitalačku autorefleksiju (razumije ulogu čitanja u sopstvenom razvoju; ima razvijenu kritičku svijest o svojim čitalačkim sposobnostima...).

STANDARD 8

2.BJK.1.3.8. Prepoznaće strukturu, različite elemente, stilske odlike (metaforičnost, slikovitost, ekspresivnost) književnog i neumjetničkog teksta; prepoznaće konotativno značenje riječi u datom kontekstu i razumije njegovu svrhu; određuje značenje nepoznate riječi na osnovu konteksta i tvorbenog modela; razumije značaj čitanja za unapredavanje leksičkog fonda.

ZADACI za oblast JEZIČKA KULTURA

Zadatak 1

2.BJK.1.3.1.	Osnovni nivo
Iznesi svoje viđenje svjetske književnosti sa posebnim osvrtom na djelo koje je na tebe ostavilo najsnažniji utisak pridržavajući se pravopisne norme. _____ _____ _____ _____	
Rješenje	
Svi odgovori sa ispunjenim uslovima su prihvatljivi.	

Zadatak 2

2.BJK.1.3.2.	Osnovni nivo
2.BJK.1.3.3.	
Na početku si srednje škole i želiš da konkurišeš za stipendiju. Međutim zakasnio si, treba da napišeš molbu Ministarstvu prosvete da ti prihvate zahtjev naknadno, navedi razloge kašnjenja.	
Moraš pisati štampanim slovima cirilice. _____ _____ _____ _____ _____ _____ _____ _____	
Rješenje	
Prihvataju se odgovori gdje su ispoštovana pravopisna pravila, kao i pravila pisanja molbe.	

Zadatak 3

2.BJK.1.3.4.

Osnovni nivo

2.BJK.1.3.5.

2.BJK.1.3.6.

Pročitaj tekst pa odgovori na zahtjev ispod teksta.

Nasrudin-hodža i žene

Nasrudin-hodža se bojao svoje žene, a taj strah nije toliko ni krio od svijeta, ali je opet želio znati da li se kao on, i drugi ljudi boje svojih žena. Jednom, kad je u Aksehiru u džamiji držao vaz, zapita prisutne da li se boje svojih žena.– Ko se boji, neka na noge ustane! – poviše Hodža.Svi ustadoše osim jednog. Nasrudin-hodži odahnu na srcu kad vidje da nije usamljen, ali kad vidje jednog da sjedi, bi mu drago da ima barem neko ko se ne boji žene. – Evo,ljudi, pogledajte junaka! Evo čovjeka koji se ne boji svoje žene! -Ama jok, efendija! Čim ti spomenu ženu, meni se obje noge podsjekoše, pa nemam snage da na njih ustanem – dočeka onaj.

Sastavi kratak tekst o doživljaju šaljive priče koju si pročitao/la. Vodi računa da ti rečenice budu jasne i pravopisno tačne.

Rješenje

Prihvataju se svi odgovori koji su pravopisno ispravno napisani, a tiču se doživljaja i analize pročitanog teksta.

Ne prihvataju se odgovori koji se ne tiču doživljaja i analize teksta, koji se ne bave primarnim tekstrom.

Zadatak 4

2.BJK.1.3.7.

Osnovni nivo

Izaberi knjigu iz bošnjačke književnosti koja je na tebe ostavila poseban utisak i obrazloži zašto bi ostali trebali da je pročitaju vodeći računa o pravopisu.

Odgovor:

Rješenje

Svi odgovori su prihvatljivi koji su argumentovani i pravopisno ispravni.

Zadatak 5

2.BJK.1.3.8.

Osnovni nivo

Pored objašnjenja riječi upiši D za ono koje smatraš denotativnim (osnovnim) i K za ono koje smatraš konotativnim (prenesenim).

Srce	mišić koji pumpa krv		ljubav, osjećaji	
Zvijezda	nebesko tijelo		slavna osoba	
magarac	Životinja		glupak	

Rješenje

Srce	mišić koji pumpa krv	D	ljubav, osjećaji	K
Zvijezda	nebesko tijelo	D	slavna osoba	K
Magarac	Životinja	D	glupak	K

Zadatak 6

2.BJK.2.3.1.

Srednji nivo

2.BJK.2.3.2.

Data su vam tri odlomka iz eseja *Štit od zlata* Ferida Muhića. Pročitaj ih i odgovori na zahtjeve.

- A kada sam, pošto je Zapadna kapija Konstantinopolja ostala za mnom, da se sklapa nad drugim sudbinama i ljudima, ušao u Muzej, potpuno jasno, a opet bez namjere, otisao sam pravo tamo gdje je, u staklenoj vitrini, stajao – štit od zlata! Ono što je bilo između, to se izgubilo. Jesam li stigao ovim ili onim putem, da li sam nekog sreo, s nekim nešto progovorio, ili me samo čutanje pratilo – ne znam. Samo se očuvao utisak prozračne modrine i nedohvatno svijetlog svoda, iza koga je sve što se moglo vidjeti, bilo jasno i pouzdano kao odlomak Euklidovog sna. Taj je štit nekada bio, kažu, poklonjen samom Poslaniku. Podario mu ga je jedan konvertirani pustinjski šeik iz Jemena, onaj isti što je izgradio kulu od dvanaest spratova, a strop posljednje, one najviše sobe, načinio od prozirnog alabastera; tu je, danju, gledao ptice kako prelijeću i kako se, noću,

pretvaraju u trepet zvijezda, netremice, položen nauznak. I niko nije smio da bude ne samo u istoj sobi, nego ni u istoj kuli, dok god je on tako zabludno boravio na nebu, odvojen od svijeta i tijela samo alabasterskim svodom.

• Štit od zlata je nekada težio punih šesnaest kilograma. Sada ima jedva četiri. I zaista tijelo štita je već skoro prozirno, kao list ruže u kasnu jesen. Ipak, na njemu nema ničeg svijetlog; sjaj mu je jasan, a bljesak uzdržano dubok, kao da ne zavisi od količine preostalog zlata i čak, kao da od njega i ne dolazi. On jeste list, ali list koji je zauvijek očuvao miris latica perzijske ruže, opale u vrijeme nekog davnog majskog sutona. Suton i jeste vrijeme kada se obzorje osipa laticama stišane bjeline i blagim rumenilom mirisa perzijskih ruža.

• Ne, nisu vandali sastrugali zlato sa štita. Kao relikvija najveće vrijednosti, on je čuvan brižljivije od samog života. Štit od zlata bio je uvijek pod stražom, kao žar ognja od kojeg je zavisila čitava budućnost. Do njega su stizali samo vjernici koji su preduzimali duga i neizvjesna putovanja, samo da bi štit vidjeli i dotakli ga svojim usnama... Poslije dugih vijekova neprestanih poljubaca i blagih dodira, štit od zlata je neprestano počeo da iščezava, sve dok nije stigao na sadašnja četiri kilograma. Zatvoren je u staklenu vitrinu, obezbijedenu alarmnim sistemom. Može se još vidjeti, ali više nije dostupan ni usnama ni milovanjima.

A. Odgovori na sljedeća pitanja.

1. Kome je bio poklonjen štit? _____

2. Koliko je štit imao kilograma? _____

3. Šta se dogodilo sa zlatom? _____

B. Pročitaj definiciju eseja.

Esej (fr. *essai* – pokušaj, ogled)

Po pravilu je kraći prozni tekst u kojem se izlažu lični utisci i stavovi o nekom bitnom pitanju života, morala, nauke, umjetnosti. Jednostavo se može reći da je esej subjektivno viđenje objektivne stvarnosti. Dakle, obrađuje stvarne probleme, ali iz ugla onoga koji esej piše. Esej stalno lebdi između tri oblasti: novinarstva, književnosti i nauke i teško ga je definisati, ali se na osnovu toga mogu navesti tri najčešća tipa eseja: naučni, književnoumjetnički i publicistički. Naravno, nije uvijek moguće podvesti ga pod bilo koji od ova tri tipa.

U definiciji su navedene vrste eseja. Na osnovu odlomaka i ove definicije odredi kojih elemenata najviše ima u ovom eseju *Štit od zlata* Ferida Muhića.

Zaokruži slovo ispred tačnog odgovora.

- a) Elemenata naučnog djela
- b) Književnoumjetničkih elemenata
- c) Publicističkih elemenata

Rješenje

A.

1. Pripadao je Poslaniku (Muhammedu a.s.).
2. Nekada je imao šesnaest, a sada jedva četiri kilograma.
3. Poslije dugih vijekova neprestanih poljubaca i blagih dodira, štit od zlata je neprestano počeo da iščezava, sve dok nije stigao na sadašnja četiri kilograma.

B. b)

Zadatak 7

2.BJK.2.3.3.

Srednji nivo

Vodeći računa o pravopisnoj normi od sljedećih riječi osmisli priču: **uplakana djevojka, knjiga, dar, zahvalnost, radost.**

Rješenje

Prihvatljivi su svi odgovori koji ispunjavaju navedene uslove.

Zadatak 8

2.BJK.2.3.4.

Srednji nivo

2.BJK.2.3.5.

2.BJK.2.3.6.

2.BJK.3.3.1.

Pažljivo pročitaj tekst Ranka Bugarskog *Maternji jezik*, pa odgovori na zahteve ispod teksta.

Na idejnom planu, korelat ovakvog odnosa prema dvojezičnosti – bio on eksplizitno formulisan ili pak samo implicitan – jeste vjerovanje da je maternji jezik neprikosnovena svetinja koja ne trpi konkurenčiju. Svako može samo u njemu do kraja da se izrazi, dok drugi jezici, koji se kasnije eventualno nauče u nekoj mjeri, mogu samo dodatno da služe određenim pragmatičnim potrebama koje ne zadiru u intimu ljudske ličnosti. Treba odmah reći da u ovakovom shvatanju postoji racionalno jezgro, premda zavijeno u emotivnu oblandu. Ako ništa drugo, ovladavanje prvim jezikom u načelu je dio jedinstvenog procesa otkrivanja svijeta i sebe u tom svijetu, dok je potonje usvajanje drugih jezika, do koga dolazi na temelju tako stečenih sposobnosti, ipak prevashodno jezička operacija. Otuda i jaka sprega između prvog naučenog jezika i ličnosti, koja se često manifestuje i kroz topao odnos prema tom jeziku.

Ovakvo veličanje jednog i neponovljivog maternjeg jezika pri tome se uklapa u jednu obuhvatniju mitologiju, ranije već pominjanu, o nacionalno i jezički čistoj državi, u kojoj nisu poželjne nikakve rasne, etničke, vjerske pa ni jezičke mešavine. Ali i ako ostavimo po strani dosta očigledne rasističke konotacije cijele ove teze, koje su u novijoj evropskoj historiji i te kako umjete da se ispolje, moramo da konstatujemo da se i samo pitanje maternjeg jezika u naznačenom svjetlu predstavlja pojednostavljeno. Objektivno gledano, današnja stvarnost i u Evropi, a pogotovo svijetu kao cjelini, otkriva znatno diferenciraniju sliku i zahtjeva drukčiju perspektivu. Nesporne empirijske činjenice, kao i uvid u rezultate koje su u ovoj oblasti postigle različite naučne discipline, pokazuju koliko je pomenuto gledanje usko, anahrono i opsednuto predrasudama. Otuda se, između ostalog, nameću i važne korekcije u shvatanju pojma maternjeg jezika, a neophodan metodološki preduslov za to jeste njegova demistifikacija.

Iz ovog slijedi i to da se, strogo govoreći, maternji jezik ne može ne znati. U migrantskim i sličnim situacijama valja razlikovati pojmove zavičajnog i maternjeg jezika, pa se, na primer, za potomke naših radnika u Njemačkoj koji su tamo rođeni, ako spontano usvajaju nemački kao svoj prvi jezik, a jezik predaka

veoma oskudno poznaju, ne može reći da ne znaju svoj maternji jezik, nego da im je taj jezik – njemački. Jednom riječju, pitanje maternjeg jezika, i teorijski a često i praktično, znatno je složenije nego što to izgleda klasičnom monolingvalu evropske tradicije. Zbog pomenutih nejasnoća i mogućih zabuna, danas se u nauci o problemima višejezičnosti i sam termin maternji jezik najčešće izbegava. Umesto toga, radije se govori o prvom odnosno drugom jeziku, pri čemu se ovi nazivi obično odnose na stepen znanja ili obim upotrebe, a ne nužno i na redoslijed usvajanja (izuzev u posebnim disciplinama kao što su razvojna psiholingvistika i glotodidaktika, gde je hronologija od posebnog značaja).

Osim toga, od koga god naslijeden ili preuzet, maternji jezik nije nužno jedinstvena i zauvijek data kategorija, nego umnožavanju podložna, dinamična i promjenljiva vrijednost. Tako milioni ljudi širom sveta – masovno, na primjer, u nekim dijelovima Indije – imaju po dva maternja jezika (ređe, ali ne izuzetno, i tri), najčešće i ne znajući koji je od njih onaj pravi. Ovdje ne pomaže dogmatsko insistiranje da jedan od njih mora ipak u svim slučajevima da ima prednost, koja se često pokušava poduprijeti popularnim laičkim predstavama anegdotskog karaktera, primjera radi, da je kod višejezičnih istinski maternji jezik onaj na kojem se misli ili sanja, ili onaj koji ostaje očuvan kod poremećaja ili delimičnog gubitka jezičke sposobnosti uslijed bolesti. Odnos između jezika i mišljenja, kao i jezika i snova, isuviše je složen, i u mnogo čemu još uvijek neispitan, za ovako prosta poistovjećenja, a ni evidencija o afazičnim bolesnicima ne daje nedvosmislene rezultate.

Isto tako, jedan jezik može se usvajati kao maternji u najranijem životnom dobu, ali posle biti u toj ulozi zamijenjen nekim drugim uslijed promjene okoline, pa čak i nekim trećim, i to još uz mogućnost povratka prvobitnoj sredini i prethodnom maternjem jeziku koji se sada opet učvršćuje.

Dopuni rečenicu tako što ćeš zaokružiti slovo ispred tačnog odgovora.

Zaokruži slovo ispred tvrdnji o maternjem jeziku koje autor teksta smatra tačnim.

- a) Maternji jezik mora da se nauči od majke.
- b) Maternji jezik se u toku života može promeniti.
- v) Maternji jezik potomaka imigranata isto je što i njihov zavičajni jezik.
- g) Neko može imati samo jedan maternji jezik

Rješenje

b)

Zadatak 9

2.BJK.3.3.2.

Napredni nivo

Napiši sastav od najmanje deset rečenica u kome ćeš opisati omiljeni lik iz književnoga djela po svome izboru. Opiši njegove fizičke i karakterne osobine. Izaberi neko djelo iz školskog programa. Vodi računa da sastav bude jezički i pravopisno ispravno napisan.

Rješenje

Svi odgovori su prihvatljivi koji poštuju pravopisnu normu.

Zadatak 10

2.BJK.3.3.3.

Napredni nivo

Kreiraj vijest na osnovu datih podataka, vodeći računa o pravopisu.

- Asmir Kolašinac, bacač kugle, nacionalni rekorder u dvoranskom bacanju kugle
- Evropsko dvoransko prvenstvo u bacanju kugle za muškarce
- Geteburg, 2012.
- plasman u finale
- zlatna medalja
- 20,62 metra

Rješenje

Prihvatljiv je svaki odgovor koji kroz jasne rečenice pruža vijesti, a koji sadrži ponudene podatke.

Npr. Na evropskom dvoranskom prvenstvu u bacanju kugle za muškarce, koje je organizovano u Geteburgu, 2012. godine, naš poznati bacač kugle Asmir Kolašinac, inače nacionalni rekorder u dvoranskom bacanju kugle, postigao je plasman u finale. Postignuti rezultat od 20,62 metra donio mu je još jednu zlatnu medalju u nizu.

Neprihvatljiv odgovor je svaka vijest koja izlazi iz okvira datih činjenica.

Zadatak 11

2.BJK.3.3.4.	Napredni nivo
2.BJK.3.3.5.	
2.BJK.3.3.6.	
2.BJK.3.3.7.	

Navedi tri autorova argumenta protiv termina *maternji jezik*.

1. _____
2. _____
3. _____

Rješenje

Prihvatljiv odgovor

Svaki odgovor koji sadrži sljedeće informacije:

1. maternji jezik nije isto što i jezik majke;
2. neko može imati dva maternja jezika;
3. maternji jezik se može mijenjati.

Zadatak 12

2.BJK.3.3.4.	Napredni nivo
2.BJK.3.3.5.	
2.BJK.3.3.6.	

Podvuci u **drugom pasusu** dio teksta u kojem autor iznosi argumente u prilog vjerovanju da je „maternji jezik nepričesnovena svetinja koja ne trpi konkurenciju”.

Rješenje

Ako ništa drugo, ovladavanje prvim jezikom u načelu je dio jedinstvenog procesa otkrivanja svijeta i sebe u tom svijetu, dok je potonje usvajanje drugih jezika, do koga dolazi na temelju tako steklenih sposobnosti, ipak prevashodno jezička operacija.

Literatura

1. Bart, R. (1971). *Književnost, mitologija, semiologija*. Beograd: Nolit.
2. Begović, Dž. i Begović-Ličina, Š. *Sandžački rječnik – prilog leksikografiji bosanskoga jezika*. Sarajevo.
3. *Bošnjačka književnost u književnoj kritici*, I-VI, (1998). Sarajevo: Alef .
4. Buturović, Đ. (1995). *Usmena epika Bošnjaka*. Sarajevo: BZK „Preporod“.
5. Bužinjska, A i Markovski, M. P. (2009). *Književne teorije XX veka*. Beograd: Službeni glasnik.
6. Duraković, E. (2012). *Obzori bošnjačke književnosti*. Sarajevo: Dobra knjiga.
7. Fraj, N. (2007). *Anatomija kritike*. Novi Sad: Orpheus.
8. Hadžijahić, M. *Od tradicije do identiteta. Geneza nacionalnog pitanja bosanskih Muslimana*. Sarajevo: Svjetlost
9. Hadžiosmanović, L. i Memija, E. (1995). *Poezija Bošnjaka na orijentalnim jezicima*. Sarajevo: BZK „Preporod“.
10. Halilović, S. (1991). *Bosanski jezik*. Sarajevo: Krug.
11. Halilović, S. (1996). *Pravopis bosanskoga jezika*. Sarajevo: BZK „Preporod“.
12. Halilović, S., Palić, I i Šehović, A. (2010). Sarajevo: Filozofski fakultet Sarajevo
13. Ingarden, R. (2006). *O književnom delu*. Beograd: Foto Futura.
14. Isaković, A. (1992, 1994). *Rječnik karakteristične leksičke u bosanskom jeziku*. Sarajevo: Svjetlost
15. Jahić, Dž., Halilović, S. i Palić, I. (2000). *Gramatika bosanskoga jezika*. Zenica: Dom štampe.
16. Jahić, Dž. (2010-2014). *Rječnik bosanskog jezika*, I-VII. Sarajevo: Bošnjačka asocijacija 33.
17. Kodrić, S. (2018). *Bošnjačka i bosanskohercegovačka književnost: (književnoteorijski i književnohistorijski aspekti određenja književne prakse u Bosni i Hercegovini)*. Sarajevo: Dobra knjiga.
18. Maglajlić, M. (1995). *Usmena balada Bošnjaka*. Sarajevo: BZK „Preporod“.
19. Maglajlić, M. (2006). *Usmena lirika Bošnjaka*. Sarajevo: BZK „Preporod“.
20. Rizvić, M. (1980). *Književni život Bosne i Hercegovine između dva rata*. Sarajevo: Svjetlost.
21. Rizvić, M. (1985). *Pregled književnosti naroda Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Veselin Masleša.
22. Rizvić, M. (1990). *Bosansko-muslimanska književnost u doba preporoda 1878-1918*. Sarajevo: El-Kalem.
23. Rizvić, M. (1994). *Panorama bošnjačke književnosti*. Sarajevo: Ljiljan.
24. Rizvić, M. (1996). *Bosna i Bošnjaci, jezik i pismo*. Sarajevo: BZK „Preporod“.
25. *Rečnik književnih termina*, (1987). Beograd: Nolit.
26. Softić, A. (2004). *Usmena proza Bošnjaka*. Sarajevo: BZK „Preporod“.
27. Škaljić, A. (1965). *Rječnik turcizama u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo: Svjetlost.